

KVINNOFRID

Västerbotten

2001-2004

SLUTRAPPORT

FÖRORD

Länsstyrelsen har regeringens uppdrag att arbeta för att de nationella målen i jämställdhet får genomslag i länet genom att i allt vårt arbete integrera ett könsperspektiv i ordinarie verksamhet.

Jämställdhet handlar om kvinnors och mäns lika rätt, lika möjlighet och lika skyldighet inom livets alla områden. Ett av jämställdhetspolitikens delmål är frihet från sexualiserat våld. Det innebär bl a att ha kunskap om och att arbeta mot mäns våld mot kvinnor.

Mäns våld mot kvinnor är ett av de mest djupliggande och allvarliga samhällsproblem som finns över både historisk tid och över vitt skilda kulturer.

Länsstyrelsen i Västerbottens län intar en aktiv roll i arbetet med mäns våld mot kvinnor och föreliggande projektrapport Kvinnofrid är ett led i det arbetet.

Rapporten har i huvudsak två delar:

En del som beskriver projektet, organisation, ekonomi, innehåll samt erfarenheter. Den andra delen är projektledarens egna personliga erfarenheter, uppfattningar och värderingar. Dessa står naturligtvis Peter Söderström själv för och är således inte avstämde i projektorganisationen eller Länsstyrelsens organisation.

Umeå i december 2004

Göran Theolin
Länsråd

Margareta Berggren
Jämställdhetsdirektör

INLEDNING	7
BAKGRUND	9
INTERNATIONELLT	9
NATIONELLT	9
REGIONALT	11
PÅGÅENDE VERKSAMHET I VÄSTERBOTTENS LÄN	11
BAKGRUND TILL OCH UTFORMNING AV PROJEKTIDÉ	13
FINANSIERING	15
PROJEKTANSÖKNINGAR OCH TIDSOMFÅNG	15
HUVUDFINANSIÄRER:	18
DELFINANSIÄRER:	18
PROJEKTORGANISATION	19
PROJEKTÄGARE:	19
PROJEKTLEDNING:	19
Kommentar:	19
STYRGRUPP:	19
Kommentar:	19
EKONOMIADMINISTRATION	20
Kommentar:	20
REFERENSGRUPP:	20
Kommentar:	20
Självvärdering av referensgrupp	20
INNEHÅLL	25
OPINIONSILDNING	25
INFORMATION	25
Handlingsplaner	25
Brevkampanj	26
Broschyr	26
Elektras systrar- en teaterföreställning	26
Debattartiklar	26
Utväg- en studieguide	26
KONFERENSER	27
Mannen i fokus, Umeå 2002 01 28	28

Barnet i fokus, Lycksele 2002 10 07	29
Kvinnan i fokus, Skellefteå 2003 04 02	30
Samverkan i fokus, Umeå 2004 05 27	31
INFORMATIONSBROSCHYR	32
Bakgrund	32
Arbete och planering	32
Målgrupp	32
Målsättning	32
Folder och upplaga	32
Erfarenheter	33
Feedback och uppmärksamhet	33
Sändlista:	34
MASSMEDIA	35
TV	35
Radio	35
Nyhetstidningar	35
Tidskrifter	36
Nätet	36
ARBETSLIVSCENTRUM	36
Mötet med våldsutsatta kvinnor och barn:	37
Utbildning:	37
Samverkan och myndigheters regeringsuppdrag:	37
Utredningar, undersökningar/regeringsuppdrag:	38
Frivilligorganisationers arbete:	38
Politik:	38
UTBILDNING	39
NORMAL, ELLER?-KILLGRUPPSPROJEKT SOM VÅGAR IFRÅGASÄTTA NORMEN	39
Bakgrund	39
Utgångspunkt	39
Målgrupp:	39
Övergripande mål	39
Syfte:	39
Slutmål:	40
Projektprocessen	40
Nya metoder:	40
Långsiktiga effekter:	40
Projektets tidsplan 2002-2004	41
UTBILDNINGAR GENOMFÖRDA AV PROJEKTLEDAREN	41
SKOLPROJEKT	41
Syfte	43
Övergripande mål	43
Konkreta mål	43
SAMVERKAN	45
SAMVERKANSGRUPP KVINNOFRID	45
Bakgrund och uppstart	45
Målsättning	45
Representanter	45
Antal möten	45
Verksamhet	45
Bakgrund till utveckling av samverkansarbetet	46
Länsstyrelsens förslag	46
Visionärt/övergripande	46
Operativ samverkan	47
Organisation och återkoppling	47
EXPERTGRUPP	47

Förslag antogs	47
Uppdragsbeskrivning	48
Överenskommelse	48
FÖRÄNDRINGSFÖRSLAG	49
BEHOVSINVENTERING	49
GRANSKA UTBILDNINGSPLANER	50
Bakgrund	50
Syfte	51
Resultat	51
Examensordningen	52
Utbildningsplan, kursplaner, kurslitteratur och enkät	53
Diskussion	55
Frågans legitimitet	56
Retorik eller praktik	57
SAMMANFATTNING/SLUTORD	61
FÖRUTSÄTTNINGAR	61
PROJEKTREVIDERING	61
GENOMFÖRDA AKTIVITETSMÅL	62
OPINIONSBILDNING	62
UTBILDNING	63
SAMVERKAN	64
FÖRÄNDRINGSFÖRSLAG	65
PROJEKTLEDARENS AVSLUTANDE REFLEXION	67

INLEDNING

Projekt Kvinnofrid startade 2001 08 06 och avslutades 2004 07 31. Följande rapport beskriver projektets övergripande och mer konkreta bakgrund, finansiärer, projektledningens organisation och projektstruktur inklusive syfte, övergripande och konkreta mål, hur aktiviteterna genomförts, dess resultat samt en avslutande sammanfattning. Projekt Kvinnofrid lyckades inte uppnå den grad av finansiering som krävdes för att köpa en extern utvärdering av projektet i sin helhet. Killgruppsprojektet NORMal, eller? som finansierades i huvudsak utanför ramen för Kvinnofrids ursprungliga budget är utvärderat externt av Umeå universitet. Referensgruppen, som varit en del av projektorganisationen från projektstart till avslut, har gjort en självvärdering av deras processarbete inom Kvinnofrid. Men som helhet skall föreliggande rapport ses som en återgivning och beskrivning av projekt Kvinnofrids uppstart, genomförande och resultat. En rapport som är skriven av projektledaren.

BAKGRUND

Internationellt

Mäns våld mot kvinnor är enligt Världshälsoorganisationen, WHO, ett av de mest djupliggande och allvarliga samhällsproblemen i vår tid, som sträcker sig över både avsevärd historisk tid och över vitt skilda kulturer.

1993 (dec.) antog FN:s generalförsamling en deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor. Utgångspunkt i deklarationen är "...att våld mot kvinnor är ett uttryck för historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män och att det är dessa ojämlika förhållanden som har lett till att männen dominerar och diskriminerar kvinnor. Våld mot kvinnor är en avgörande social mekanism, genom vilken kvinnor tvingas in i en underordnad ställning gentemot män."

Våld mot kvinnor omfattar enligt deklarationen, "...fysiskt, sexuellt och psykiskt våld som förekommer i familjen, i samhället och det våld som utövas eller tolereras av staten." Definitionen av våld lyder i samma deklaration "...varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker offentligt eller privat."

En internationell konsensus har vuxit fram i frågor som rör våld och andra övergrepp mot kvinnor. I deklarationen står det; "Det sägs i internationella sammanhang att våld mot kvinnor i familjen är ett allvarligt problem både när det gäller omfattning och konsekvenser. Man är överens om att förekomsten av våld mot kvinnor till stor del varit dold och förnekad, och särskilt gäller detta våld som utövas inom familjen. Det sägs också att den totala omfattningen av våldet mot kvinnor inom familjen och i samhället sannolikt aldrig kommer att bli känd. Man ser att det råder ett intimt förhållande mellan våld mot kvinnor och kvinnors ställning i samhället. Det konstateras att problemet återfinns inom alla samhällsklasser och inkomstgrupper och att våld mot kvinnor är oberoende av ras, kultur eller religion."

Nationellt

I Sverige där vi uppnått formell jämställdhet och av FN 1995 fick pris som världens mest jämställda land är mäns våld mot kvinnor ändå att betrakta som ett mycket allvarligt samhälls- och folkhälsoproblem. I genomsnitt dödades 16 kvinnor varje år under 1990-talet av våld från en närstående man. I Sverige år 2003 lämnades 22 481 polisanmälningar in av kvinnor som blivit utsatta för mäns våld, under samma år lämnades 10 142 polisanmälningar in av kvinnor som blivit utsatta för sexualbrott av olika slag, varav 2 565 av dessa var anmälningar om våldtäkt. Det betyder att 89 polisanmälningar av mäns sexualiserade våld mot kvinnor i genomsnitt lämnas in varje dag på polisstationer runt om i Sverige. Under 1990-talet har polisanmälningar om mäns sexualiserade våld mot kvinnor ökat med cirka 30%. Enligt kriminologernas beräkningar är mörkertalet för all våldsbrottslighet 75% och sannolikt högre när det gäller mäns våld mot kvinnor. Tre faktorer anses särskilt påverka benägenheten att göra en polisanmälan; brottets allvarlighetsgrad, relationen till gärningsmannen samt platsen där brottet förövades. (BRÅ)

Brottsoffermyndigheten fick i regeringsuppdrag att utföra en omfångsundersökning av mäns våld mot kvinnor i Sverige. Den genomfördes av Uppsala Universitet och avslutades under våren 2001. Den visade att 46% av kvinnorna efter sin 15-årsdag i Sverige har utsatts för våld

av någon man, 34% av kvinnorna har utsatts för sexuellt våld av en man minst en gång efter sin 15-årsdag, 22% av kvinnorna i åldersgruppen 18-24 år har utsatts för våld under det senaste året och 31% av kvinnorna i Sverige har utsatts för våld av en man innan sin 15-årsdag. (Slagen Dam 2001)

”Siffrorna illustrerar att ...()...det inte längre är möjligt att betrakta våld mot kvinnor som ett marginellt och isolerat problem som kan hanteras utanför diskussionen om relationen mellan män och kvinnor i samhället i övrigt. () Den kunskap vi genom denna studie har fått om det könsrelaterade våldets omfattning måste resultera i åtgärder för att stoppa våldet, åtgärder som tar i beaktan just våldets omfattning och därmed dess förbindelse med kvinnors och mäns vardag.” (Slagen Dam 2001)

1993 07 01 tillsattes Kvinnovaldscommissionen i Sverige för att ”...ur ett kvinnoperspektiv göra en översyn av frågor som rör våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att motverka sådant våld.” De skulle ”... utgå från kvinnors verklighet och kvinnors erfarenheter, vilka allmänt sett skiljer sig från mäns. Det är alltså våldet och dess effekter så som det framstår för kvinnor som bör beaktas, och det är framför allt åtgärder som kan gagna kvinnor som utsätts för våld som skall övervägas.” Utgångspunkten för kommissionen var att ”Orsakerna till våld mot kvinnor är mångfasetterade och svårfångade. Det finns dock anledning att markera att en grundförutsättning för uppkomsten av mäns våld mot kvinnor är samhällets struktur grundad på mäns överordning och kvinnors underordning. () Frågor som rör våld mot kvinnor har således ett samband med frågor om jämställdhet mellan kvinnor och män, maktfördelning mellan könen och mäns syn på kvinnor.” (Kvinnovaldscommissionens huvudbetänkande 1995)

Kvinnovaldscommissionens huvudbetänkande resulterade senare i Kvinnofredspropositionen 1997/98.

Kvinnofredspropositionens centrala utgångspunkter var att:

Lagstiftningen förbättras och skärps
Förebyggande åtgärder vidtas
Utsatta kvinnor ska få ett bättre bemötande

Föreslagna åtgärder

Lagstiftning:

- Kvinnofredslagen
- Våldtäktsbrottet utvidgas (samlagsliknande-ex. fistfucking)
- Underlåtenhet att avslöja vissa sexualbrott straffbeläggs
- Språket i straffbalken görs könsneutralt
- En sexualbrottsutredning tillsätts (en total översyn av sexualbrotten)
- Köp av sexuella tjänster förbjuds
- Socialtjänstlagen kompletteras med ny bestämmelse (bör-skall)
- Skärpt straff för könsstympling
- Jämställdhetslagen skärps avseende sexuella trakasserier (def. införs i jäm.lagen)

Förebyggande åtgärder:

- Myndighetsgemensamma uppdrag utfärdas
- Förbättrad statistik (bl.a. kön, ålder, nationalitet, relation till förövaren)
- En särskild brottsofferundersökning (Slagen Dam)
- Inventering av polisens insatser
- Utvecklingsarbete om våld mot kvinnor och prostitution
- Elektronisk övervakning studeras
- Behandlingsmetoder för män kartläggs och utvärderas
- Forskning om våld mot kvinnor
- Nationell rapportör för handel med kvinnor
- Bidrag till FN:s arbete för kvinnors mänskliga rättigheter
- Material till de som söker uppehållstillstånd
- Stöd till vissa frivilligorganisationer

Ett bra bemötande

- Stor satsning på fortbildning
- Förbättrad yrkesutbildning
- Central kristelefon
- Rikskvinnocentrum får ytterligare stöd
- Kvinnojourens årliga stöd höjs
- Brottsofferjourernas möjlighet att få bidrag kommer att öka

Regionalt

I Västerbotten år 2003 lämnades 484 polisanmälningar in av kvinnor om misshandel, 238 polisanmälningar om sexualbrott varav 73 anmälningar om våldtäkt. Det betyder att 2 polisanmälningar av mäns sexualiserade våld mot kvinnor i genomsnitt lämnas in varje dag på polisstationer i Västerbottens län.

Pågående verksamhet i Västerbottens län

I Västerbottens län bedrivs arbete mot mäns våld mot kvinnor på myndigheter och genom organisationer i olika hög grad och på olika sätt till stor del beroende på verksamheternas ansvarsområden. Som exempel kan nämnas:

-Brottsofferjourens verksamhet har sin utgångspunkt i brottsoffrens situation, i detta fallet våldsutsatta kvinnor och kan erbjuda; råd och stöd vid brott, hjälp med kontakt med myndigheter och försäkringsbolag, hjälp och stöd vid rättegång m.m.

-Brottsoffermyndigheten tillhandahåller och utvecklar utbildningsmaterial om kvinno- och barnfrid, organiserar och medverkar i utbildningssatsningar, samverkar på nationell nivå med Domstolsverket, Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren och Socialstyrelsen för att öka brottsoffermedvetandet och för att påverka prioritering av kvinnor och barn som brottsoffer, ansvarar för statlig brottsskadeersättning till den som utsatts för brott och stödjer via Brottsofferfonden forskning och andra projekt angående kvinnor- och barn som brottsoffer.

-Försäkringskassans uppgift är att administrera socialförsäkringen som idag omfattar drygt ett 40-tal förmånslag, innefattande ersättningar till barnfamiljer, sjuka och handikappade samt äldre. I det arbetet träffar handläggare många västerbottningar. Försäkringskassans bidrag i arbetet mot mäns våld mot kvinnor är därför att ha ett förhållningssätt som gör att de vågar

upptäcka misshandlade kvinnor, att de bemöter dem på ett respektfullt och stödande sätt samt har kunskaper om vilken hjälp som står att få också från andra håll.

-Hälso- och sjukvårdens uppdrag är att upptäcka utsatthet för våld och övergrepp, göra medicinsk bedömning samt ge behandling och följa upp gjorda insatser. Inom ansvaret ligger även att hänvisa våldsutsatta kvinnor till andra vårdgivare inom hälso- och sjukvården, till socialtjänst och till andra som kan medverka till att kvinnan får den hjälp hon har behov av. I hälso- och sjukvårdens uppdrag ingår även att på begäran utfärda intyg över utförd undersökning, rättsintyg. Att höja kunskapen och det allmänna medvetandet om våld mot kvinnor och möjligheter att söka hjälp är en annan viktig uppgift. Förutom olika insatser inom den egna verksamheten som t.ex. ASTA-teamets arbete i Umeå sjukvård pågår ett arbete att tillsammans med andra samhällsinstanser upprätta gemensamma handlingsplaner rutiner för omhändertagande av kvinnor som utsatts för våld.

-Kommunerna möter ofta medborgaren i olika sammanhang. Kommunerna har dessutom ett särskilt ansvar för att planera och bygga staden ur ett medborgarperspektiv. Det är därför viktigt att dess företrädare har god kunskap om mäns våld mot kvinnor. Socialtjänsten har ett särskilt ansvar att enligt socialtjänstlagen utveckla metoder för att ge den våldsutsatta kvinnan och hennes barn stöd. Det sociala arbetet skall också inkludera de män som utsätter kvinnor för våld och deras ansvarstagande för sitt våldsbeteende. Till socialtjänsten kan den enskilde medborgaren vända sig. Där har de både skyldighet och möjlighet att hjälpa den enskilde med barn i samråd med berörd/berörda.

-Kriminalvårdsmyndigheten vidtar åtgärder som påverkar den dömda att inte återfalla i brott samt att man i sin verksamhet upprätthåller en human människosyn, god omvårdnad och ett aktivt påverkansarbete med iakttagande av hög grad av säkerhet samt respekt för den enskildes integritet och rättssäkerhet. Kriminalvårdens uppdrag gäller i likhet med övriga myndigheter att öka ansträngningarna för att förebygga våldsbrott mot kvinnor, utforma åtgärdsprogram/policydokument för sitt arbete med frågor som rör våld mot kvinnor, samverka med andra myndigheter i frågor som rör samt fortbilda personal om våld mot kvinnor.

-Kvinnojourer runtom i länet äger en djupgående kunskap angående problematiken med mäns sexualiserade våld mot kvinnor och arbetar med de direkta konsekvenserna av övergreppen. De erbjuder skyddat boende, stödsamtal, stöd vid polisanmälan och rättegång m.m. för kvinnor som varit utsatta för någon form av mäns våld. De dokumenterar kvinnors erfarenheter och informerar om sin verksamhet och mäns våld mot kvinnor.

-Länsstyrelsen har tillsynsansvar över det arbete med mäns våld mot kvinnor som socialtjänsterna i Västerbottens län utför. Jämställdhetsdirektören skall verka för att de nationella jämställdhetsmålen uppfylls. Ett av målen är frihet från sexualiserat våld. - Länsstyrelsens sociala funktion har som uppgift att vara tillsynsmyndighet och i första hand se till att socialtjänsten i varje kommun följer socialtjänstlagen. Det samlade ansvaret för att främja jämställdhet i länet ligger på länsledningen som under sig har en jämställdhetsdirektör med ett direkt ansvar för sakfrågorna. I jämställdhetsdirektörens ansvar ingår bl.a. att följa upp de nationella jämställdhetsmålen, där ett mål är frihet från sexualiserat våld. Jämställdhetsdirektören bedriver sin verksamhet utifrån personella och ekonomiska begränsningar huvudsakligen på ett strategiskt plan. En av uppgifterna är att initiera och möjliggöra operativa projekt.

-Polismyndigheten i Västerbotten har som uppgift att förebygga mäns våld mot kvinnor. Polisen har utarbetat ett åtgärdsprogram vad gäller arbetet med mäns våld mot kvinnor. Där ligger fokus på; effektiva ingripanden mot sådant våld i akutskede, bedömning av risken för att en kvinna skall utsättas för våld, skydd av våldsutsatta kvinnor, medverkan i samhällets lagföring av gärningsmännen, stöd och hjälp åt utsatta kvinnor samt, samverkan med berörda myndigheter, institutioner och andra.

-Umeå universitet har som sina tre huvuduppgifter att bedriva forskning, undervisning och en utåtriktad forskningsinformation. Universitetet integrerar kunskap om mäns våld mot kvinnor i berörda utbildningsprogram och kurser, bedriver olika forskningsprojekt som berör ämnesområdet samt bidra till ett medvetandegörande om frågorna genom forskningsinformation utanför universitetets reguljära verksamhetsområden.

-Åklagarkammaren i Umeå har skapat ett åtgärdsprogram med principer för handläggningen av ärenden med anknytning till våld mot kvinnor. Fokus i arbetet ligger på att leda förundersökning av brott, besluta om åtal ska väckas för brott och föra talan i domstol (i denna roll intas en objektiv hållning, d.v.s. även beakta omständigheter som talar till den misstänkte gärningsmannens fördel), fatta beslut om tvångsmedel (t.ex. anhållande av misstänkt gärningsman), meddela besöksförbud, initiera att tingsrätten förordnar att målsägandebiträde för misshandlad eller hotad kvinna som ombud och stöd under brottsutredning och vid huvudförhandling i tingsrätten

Bakgrund till och utformning av projektidé

Med den kunskap vi har idag om mäns våld mot kvinnor vet vi att övergreppen och kränkningarna förekommer i alla sociala samhällsskikt, att brotten huvudsakligen begås av män som kvinnorna är socialt, känslomässigt och ekonomiskt beroende av och att våldet i hög utsträckning utövas i hemmiljön (Kvinnofrid 1997).

Forskning och erfarenhet från framför allt Kvinnojourerna har visat att det våld som utövas mot kvinnor av närstående män i de flesta fall är en lång utdragen process. Till att börja med bryts kvinnan långsamt ner psykiskt innan våldet börjar att utövas och då i en omfattning som gradvis ökar samtidigt som övergreppen steg för steg skapar en situation där våldet till slut upplevs som en "normal" del av relationen. Normaliseringsprocessen är ett begrepp som idag används både av forskare och praktiker för att beskriva och förstå detta förlopp, förstå hur total mäns kontroll blir över kvinnor i dessa relationer och hur svårt kvinnor därför har att på egen hand bryta sig ur detta förtryck. (*Våldets normaliseringsprocess* 1989)

Mäns våld mot kvinnor är inte ett marginellt eller isolerat problem, det måste istället ses som intimt förknippat med hur kvinnor och män generellt värderas i vårt samhälle. Det finns ett flertal samhällseliga och institutionella faktorer som tydliggör hur kvinnor i egenskap av sitt kön värderas lägre än män.

Faktorer som tillsammans utgör och skapar en samhällsgrund inom vilken mäns våld mot kvinnor måste förstås. Kvinnor återfinns i mycket liten utsträckning i toppen av makthierarkins pyramid, kvinnor arbetar generellt inom lågstatus- och låglöneyrken, kvinnor utför fortfarande större delen av det oavlönade hemanarbetet, kvinnor framställs i hög utsträckning som sexualiserade objekt i populärkulturen, i massmedia och i reklamens värld, kvinnor exploateras och säljs som varor inom pornografin och prostitutionen.

Därför är det en nödvändighet att inte bara bekämpa det direkta våldet utan också de faktorer som är könsmaktordningens förutsättningar. Kampen mot mäns våld mot kvinnor måste med de för situationen fruktbaraste metoderna föras på olika samhällsplan och inom olika samhällsarenor. En stor del av arbetet mot mäns våld mot kvinnor består fortfarande av att synliggöra problematiken.

Även om det inom ramen för olika verksamheter, som beskrivits ovan, bedrevs arbete för att bemöta och bekämpa mäns våld mot kvinnor på olika sätt i länet var insatserna långt ifrån tillräckliga. Det fanns många områden i samhället där förändringar var nödvändiga om arbetet med att bryta ner och stoppa mäns våldsutövande mot kvinnor skulle leda till en grundläggande och varaktig förändring. Projektbeskrivningen till Kvinnofrid skrevs ihop med utgångspunkt i Kvinnofridspropositionen, den rådande situationen i Västerbottens län angående arbete med mäns våld mot kvinnor, aktuell forskning inom ämnesområdet mäns våld mot kvinnor och de erfarenheter som Länsstyrelsen i Västerbottens län hade när det gällde tidigare insatser för att motverka mäns våld mot kvinnor.

I Kvinnofridspropositionen betonades att arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor behövde bedrivas med olika metoder på olika samhällsplan samtidigt. Därför delades projektet upp i tre fokusområden; opinionsbildning, utbildning och utveckla samverkan mellan myndigheter och organisationer. Samtliga områden beskrevs i propositionen som centrala att utveckla och förbättra i arbetet med mäns våld mot kvinnor. Opinionsbildning handlar främst om att synliggöra mäns våld mot kvinnor som ett allvarligt samhällsproblem genom olika informationsinsatser. Utbildning handlar om att utveckla och fördjupa kunskapen om mäns våld mot kvinnor. Utveckla samverkan handlar om att hitta metoder för att förbättra och underlätta myndighets och organisationssamverkan gällande mäns våld mot kvinnor. Ett mindre fokusområde lades till i projektbeskrivningen som kallades att utarbeta förändringsunderlag. Det handlade om två utpekade uppgifter; att inventera hur mycket ekonomiska och personella resurser berörda myndigheter och organisationer lägger ner i arbetet med mäns våld mot kvinnor samt att göra en undersökning av kunskapsöverföring angående mäns våld mot kvinnor inom jurist, läkare, psykolog, sjuksköterska och socionomprogrammen vid Umeå universitet..

FINANSIERING

Projektansökningar och tidsomfång

Vid tillträde av projektledartjänsten fanns inga medel till att genomföra aktiviteter utan endast till projektledarlön och lokalkostnader. Därför ägnades en stor del av tiden under hösten 2001 till att skriva projektansökningar för att söka ekonomiska medel till att kunna genomföra de aktiviteter som låg i projektbeskrivningen. Den tid som lades ner på att söka ekonomiska medel fanns inte med i ursprunglig tidsplan. Tidsperioden för att genomföra projekt Kvinnofrids konkreta mål borde således ha utökats i samma omfattning som projektledaren fick ägna åt att söka nödvändiga projektmedel, för att fortfarande vara realistisk. Vid inlämnandet av projektansökan var projektperioden satt till tre år. En tidsperiod som under processen där beslut togs om beviljande av medel för att bekosta projektledarlön och lokalkostnader hade minskat till 2½ år utan att någon planerad aktivitet hade strukits. Omständigheter som minskade möjligheterna ganska kraftigt för projektledaren att genomföra projektet helt enligt ursprunglig projektplan.

Projektansökningar till följande organisationer som huvudfinansiär eller delfinansiär skrevs och skickades in under projekt Kvinnofrid (inom parentes står antalet ansökningar och ett B för beviljat):

ABF (1)

-konferensen Mannen i fokus (B)

Allmänna Arvsfonden (2)

-killgruppsprojektet NORMal, eller? (1-B)

Brottsoffermyndigheten (4)

-projektet i sin helhet

-processutbildningen

-konferensen Barnet i fokus (B)

-informationsbroschyr (B)

Brottsförebyggande rådet (2)

-projektet i sin helhet

-processutbildningen

Försäkringskassan (1)

-projektet i sin helhet (B)

Helge Ax:son Johnsons stiftelse (1)

- killgruppsprojektet NORMal, eller?

Kommuner (16)

Bjurholms kommun (1)

-projektet i sin helhet (B)

Dorotea kommun (1)

-projektet i sin helhet (B)

Lyckselse kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Malå kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Nordmalings kommun (1)
- projektet i sin helhet (B)

Norsjö (1)
-projektet i sin helhet

Robertsfors kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Skellefteå kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Sorsele kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Storumans kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Vilhelmina kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Vindelns kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Vännäs kommun (1)
-projektet i sin helhet (B)

Umeå kommun (2)
-projektet i sin helhet (B)
- killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)

Åsele (1)
-projektet i sin helhet

Konung Gustaf V:s 90-årsfond (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)

Länsstyrelsen (4)
-projektet i sin helhet (B)
- killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)
-projekt Skolfrid (beslut tas till hösten)
-projekt Kvinnocentrum Norr (beslut tas till hösten)

- Näringsdepartementet (4)
-projektet i sin helhet
-processutbildningen (2)
-killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)
- Petrus och Augusta Hedlunds stiftelse (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)
- Projekt Genusforum (2)
-konferensen Barnet i fokus (B)
-konferensen Mannen i fokus (B)
- Projekt Tillväxt genom samverkan (1)
-konferensen Barnet i fokus (B)
- Rädda Barnen (1)
-konferensen Barnet i fokus (B)
- Röda Korsets Ungdomsförbund (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)
- Skandias stiftelse, Ideér för livet-fonden (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller?
- Sensus Studieförbund (3)
-projektet i sin helhet (B)
-killgruppsprojektet NORMal, eller? (B)
-konferensen Barnet i fokus (B)
- Stiftelsen för respekt (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller?
- Stiftelsen för Sigurd och Elsa Goljes minne (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller?
- Svenska kyrkan (1)
-projektet i sin helhet
- Umeå teaterförening (2)
-konferensen Mannen i fokus (B)
-NORMal, eller?-avslutande seminarium (B)
- Umeå Universitet (1)
-projektet i sin helhet (B)
- Ungdomsstyrelsen (1)
- killgruppsprojektet NORMal, eller?
- Västerbottens läns landsting (3)
-projektet i sin helhet (B)

- konferensen Mannen i fokus (B)
- konferensen Barnet i fokus (B)

Huvudfinansiärer:

Länsstyrelsen
Västerbottens läns landsting
Umeå Universitet
Sensus Studieförbund
Försäkringskassan
Bjurholms kommun
Dorotea kommun
Lyckselse kommun
Malå kommun
Nordmalings kommun
Robertsfors kommun
Skellefteå kommun
Sorsele kommun
Storumans kommun
Vilhelmina kommun
Vindelns kommun
Vännäs kommun
Umeå kommun

Delfinansiärer:

ABF
Allmänna Arvsfonden
Brottsoffermyndigheten
Näringsdepartementet
Petrus och Augusta Hedlunds stiftelse
Projekt Genusforum
Projekt Tillväxt genom samverkan
Rädda Barnen
Röda Korsets Ungdomsförbund
Sensus Studieförbund
Teaterföreningen i Umeå
Umeå kommun
Västerbottens läns landsting

PROJEKTORGANISATION

Projektagare:

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Projektledning:

Projektledare för Kvinnofrid under tidsperioden 2001-08-06 t.o.m. 2004 07 31¹ har varit sociologen Peter Söderström. Projekt Kvinnofrid har genomförs under ledning av jämställdhetsdirektör och projektsamordnare Margareta Berggren.

Kommentar:

Projektledaren Peter Söderström har varit ansvarig för att alla aktiviteter som står i projektbeskrivningen planeras och genomförs. Projektsamordnare Margareta Berggren har varit ytterst ansvarig för projekt Kvinnofrid och stått för en övergripande projektledning. Projektledare och projektsamordnare har under projektets gång kontinuerligt haft projektmöten under processartade former. Aktuella frågor av olika slag har bearbetats, allt från ett innehåll av mer övergripande karaktär om t.ex. målsättning och syfte till innehållsligt mer konkreta och vardagsnära uppgifter t.ex. utformning av ett skrivet dokument. I detta forum har också alla avgörande beslut tagits gällande projektets innehåll, arbetssätt och aktiviteter. Projektledningen har fungerat konstruktivt, kreativt, målinriktat och med en tydlig styrning. Projektsamordnarens övergripande ansvar och strategiska arbete har varit ryggraden i projekt Kvinnofrid och grunden för dess positiva resultat.

Styrgrupp:

I samverkansgrupp Kvinnofrid deltog under tidsperioden 1999 03 08-2003 02 28 representanter för myndigheter och organisationer som tillsammans hade tagit som uppgift att arbeta förebyggande mot mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län. Totalt hölls 19 möten. Där satt representanter från Brottsofferjouren, Brottsoffermyndigheten, Försäkringskassan², Hovrätten³, Kommunförbundet, Kriminalvårdsmyndigheten⁴, Kvinnojouren, Västerbottens läns landsting, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Polismyndigheten i Västerbottens län, Umeå Universitet⁵, Åklagarkammaren i Umeå⁶.

Kommentar:

Samverkansgruppen har haft 4-5 möten per år. Projektledaren har ansvarat för sekretariatet under samtliga av samverkansgruppens möten. Projektledaren har under projektets löptid rapporterat och informerat om Kvinnofrids aktiviteter. Projektledaren har även ansvarat för genomförande av de aktiviteter som samverkansgruppen ställt sig bakom.

---

¹ Projektet förlängdes sex månader eftersom projektledaren fick i uppdrag att skriva en regeringsrapport mellan 03 10 01-04 03 31

² Försäkringskassan var inte med vid bildandet av samverkansgruppen utan gick med 2002 02 26

³ Hovrätten var representerad i samverkansgruppen sista gången 2001 09 12. Skäl för utträde var hög arbetsbelastning tillsammans med en åsikt att forumet inte stämde överens med verksamhetens utformning.

⁴ Kriminalvårdsmyndigheten var inte med vid bildandet av samverkansgruppen utan gick med 2002 02 26.

⁵ Umeå universitet var inte med vid bildandet av samverkansgruppen utan gick med 1999 05 05.

⁶ Åklagarkammaren var representerad i samverkansgruppen sista gången 2002 09 17. Skäl för utträde var för hög arbetsbelastning.

Samverkansgruppen har under projektets gång bidragit med konstruktiv kritik och nytänkande förslag som haft en positiv inverkan på projektets målsättning och konkreta delmål.

Ekonomiadministration

Gustaf Forsberg, ekonom.

Kommentar:

Projektledarens ansvar har varit att attestera fakturor och ha ett övergripande ansvar över att budgeten följs. I övrigt har ekonomiansvarig skött all ekonomisk administration i projekt Kvinnofrid. Ekonomiadministratören har kontinuerligt deltagit i jämställdhetsgruppens veckomöten och där avrapporterat projektets budgetförhållande. Det ekonomiadministrativa ansvaret har fungerat mycket bra och har avlastat projektledaren i sitt arbete med att genomföra projektets konkreta delmål och därmed bidragit till att koncentrationen nästan helt kunnat läggas på projektets aktiviteter.

Referensgrupp:

Gruppen bestod av: Nea Mellberg, fil.dr i sociologi, vik.lektor vid Kvinnovetenskapligt forum, Umeå universitet, Agneta Lundström, doktorand i pedagogiskt arbete, adjunkt vid institutionen för barn- och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning, Umeå universitet, Magnus Sjögren, Mångfald och Dialog-konsulent, Sensus studieförbund. Referensgruppen startade 2002 03 05 och avslutades 04 05 28. Totalt hölls 14 möten.

Kommentar:

Projektledaren bildade en referensgrupp bestående av personer som hade teoretisk och praktisk kompetens angående könsrelaterat våld, pedagogik samt metodfrågor. Referensgruppen har utifrån förvärvad kunskap och erfarenhet fungerat som projektledarens konstruktivt kritiska processhandledningsgrupp. Fokus har legat på kontinuerliga reflexioner angående projektledarens upplevda dilemman i förhållande till projektets målsättning och konkreta mål. Arbetssättet har varit processartat där olika för ändamålet konstruktiva metoder använts. Referensgruppen har genom sin kunskap och erfarenhet, under ett processartat systematiskt användande av olika metoder, varit ett centralt stöd för projektledaren och projektets positiva resultat.

Självvärdering av referensgrupp

Självvärderingen av referensgruppens arbete i projekt Kvinnofrid genomfördes 04 05 28. En självvärderingsblankett med ett antal frågor hade skickats ut av projektledare till deltagarna i referensgruppen innan mötet. Med de frågorna som grund genomfördes självvärderingen gemensamt och de svar som nedtecknats står hela referensgruppen bakom.

Fråga 1.

Varför valde ni att delta i referensgruppen för projekt Kvinnofrid och varför valde ni att stanna kvar och fullfölja uppdraget till projektet avslutades?

De faktorer som anges som skäl för ovanstående frågor är en kombination av att mäns våld mot kvinnor anses vara en viktig fråga, att projektet till utformning, innehåll och relevans ansågs betydelsefullt, att samtliga i referensgruppen upplevde att de kunde bidra med betydelsefull kompetens inom området, att gruppens sammansättning bestod av en intressant kombination av personer med olika former av kunskap och erfarenhet, att arbetet skulle vara

givande för eget arbete och/eller forskning samt bidra till att kunskap om arbetet med mäns våld mot kvinnor kontinuerligt uppdateras.

Fråga 2.

Vad anser ni om projekt Kvinnofrid i sin helhet? Beskriv styrkor och svagheter.

Styrkorna i projekt Kvinnofrid anses vara att det är en utomordentligt viktig satsning att arbeta förebyggande mot mäns våld mot kvinnor. Det har varit betydelsefullt att projektet har bedrivits i Länsstyrelsens regi som givit en hög grad av legitimitet åt verksamheten. Centralt har varit att projektet har bedrivits under processartade former, vilket betyder att innehållet i aktiviteterna har formats i dialog med berörda parter (där referensgruppen varit en viktig part) utifrån projektbeskrivningens ramar. Att mäta resultat av förebyggande insatser är inte helt enkelt eftersom det övervägande handlar om att se förändringar gällande attityder och värderingar på lång sikt. Inom vissa delar av projektet anses resultatet varit mycket tillfredställande, här följer några exempel; konferensserien höll innehållsligt mycket hög kvalitet, följde en röd tråd och var mycket välbesökt. Killgruppsprojektet *NORMal, eller?* var nytänkande, hade konkreta och tydliga mål som alla uppfylldes och har fått mycket uppmärksamhet både på en regional, nationell och internationell nivå. Informationsfoldern om var unga tjejer och kvinnor kan vända sig om de utsatts för någon form av hot eller våld var informativ, tilltalande för målgruppen och spreds i en upplaga på 100 000 exemplar över länet. Arbetet med att utveckla samverkan mellan myndigheter och organisationer är både tidskrävande och svårt. Resultatet efter flera års samverkansarbete är bl.a. att en utveckling startat angående ett förverkligande av visionen om ett kunskaps och behandlingscentrum för våldsutsatta kvinnor och barn i Västerbottens län. En utveckling som kan leda till en mer systematiserad och målinriktad verksamhet där samverkan mellan berörda myndigheter och organisationer är fundamentet.

En svaghet anses vara att verksamheten bedrivs i projektform eftersom frågan då inte är institutionaliserad och bedrivs inom existerande struktur. En annan svaghet har varit att projektet har bedrivits under jämställdhetsenheten som inte har de befogenheter som t.ex. sociala enheten har i form av sitt tillsynsarbete. En svaghet är också att projektet innehållsmässigt består av ett flertal olika delar som varit svåra att kombinera verksamhetsmässigt både sett ur tidsmässig belastning och svårigheter att tydligt fokusera projektledarens insatser. Slutligen har finansieringen av projektet varit en svaghet eftersom projektledaren fått avsätta en stor del av sin arbetstid med att ansöka om finansiella medel för att kunna genomföra verksamhetens konkreta mål.

Fråga 3

Är det någon skillnad på hur ni ser på projektet idag och när ni valde att delta i referensgruppen? Om ja, beskriv på vilket sätt.

Gruppen anser att projektet har utvecklats konstruktivt, att de konkreta mål som sattes upp och blev finansierade har genomförts och att aktiviteterna generellt har fått ett bra resultat. En viktig faktor i denna utveckling har varit att projektet har bedrivits under en processartad form. En del av denna arbetsform har varit referensgruppens processartade arbetssätt som har möjliggjort projektets utveckling på ett konstruktivt sätt. Denna utveckling gick inte att förutse när arbetet startade. Gruppen ser också att det finns en risk att detta viktiga projekt genom dess avslutning 2004 07 31 leder till att kompetensområdet mäns våld mot kvinnor får minskad uppmärksamhet på kommunal och regional nivå.

Fråga 4

Hur har arbetet i referensgruppen fungerat med tanke på...

A/ -arbetsmetoder?

Referensgruppsmötena var under projektets gång väl förberedda och strukturerade fram till de sista mötena. Arbetsmetoderna anses ha varit extremt demokratiska och välfungerande. Fokus har legat på de frågor och dilemman som projektledaren velat ha hjälp med. Centralt har varit att projektledaren ägt problem och dilemman och tagit fullt ansvar för vilka val i arbetsprocessen som gjorts under projektets gång. Ofta har rundor använts och dessutom problemorienterad hjälpgrupp, där var och en har tagit det föreliggande problemet till sig och försökt äga det och säga hur var och en skulle handlat. Förhållningssättet har givit oss flera infallsvinklar på problemet insatt i ett historiskt sammanhang. Mötena har upplevts dynamiska och fyllda av respekt. Mötena har varit intensiva och timmarna har varit väl använda. Referensgruppens konstruktiva betydelse för projektets utveckling anses framför allt ligga i arbetssättet.

B/ -gruppsammansättning?

Gruppsammansättningen var mycket bra. Deltagarna i referensgruppen hade olika kön, ålder och olika bakgrund i praktisk verksamhet. Kunskapsperspektiv och kunskapsförståelse vad gäller mäns våld mot kvinnor har deltagarna delat med varandra. Utifrån denna gemensamma grund har åsikterna varit mångfacetterade, vilket gjort att projektledaren har fått ta del av ett flertal olika infallsvinklar till de frågor och dilemman som bearbetats. Det upplevs betydelsefullt att diskussionerna inom gruppen har varit befriade från försök att övertyga andra om sin egen åsikt. Gruppens arbete har präglats av ett gott arbetsklimat utan konflikter där personkemin har fungerat väl.

C/ -projektledarens förmåga att bedriva projektet?

Gruppen anser att projektledarens förmåga att bedriva projektet har varit mycket bra. Projektledarens största tillgångar anses vara förmågan att öppet visa sina svagheter både vad gäller kunskapsförståelse och praktiskt genomförande av aktiviteter och på så sätt möjliggjort för referensgruppen att aktivt kunna stödja och bidra till en konstruktiv styrning av projektet, en god kompetens, en hög ambitionsnivå samt ett stort engagemang som tillsammans bidragit till ett bra projektresultat, insikt i sina egna begränsningar, vilket val av referensgrupp och arbetsmetod inom densamma är ett bevis på.

Det gäller att hitta en rimlig nivå på ett projektledarskap i förhållande till omfång, innehåll, budget och tidsbegränsning. Därför föranleder också projektledarens höga ambitionsnivå en viss kritik eftersom det ibland blev upphov till motstånd i processen att driva och leda ett projekt som var mångfacetterat, innehöll för många olika delar och därför svårt att hålla samman på ett fokuserat sätt.

Fråga 5

Vad skulle ni vilja skicka med projektledaren för konstruktiva tankar inför framtida arbete med mäns våld mot kvinnor i projektform?

Centralt att tänka på är var ett framtida projekt skall vara förankrat, hur väl syfte och målsättning stämmer överens med strukturen, arbetsformerna och legitimitet hos den

organisation som skall vara projektägare. Reflektera över glappet mellan struktur och individnivå. Hur det är möjligt att konkretisera skrivningar i internationella, nationella, regionala eller lokala dokument i arbetet på individnivå. Förändring uteblir om det inte är möjligt att formulera hur det kan vara möjligt att direkt arbeta könsmaktsmedvetet med individer och grupper av människor. Arbeta med att begränsa sig till vad som verkligt är viktigt och där fokus i arbetet framgår tydligt. Reflektera över den stora utmaningen angående hur män kan nås med en feministisk utgångspunkt, utan att enbart hamna i försvarsställning. Sätta mäns våld i fokus och inte kvinnornas utsatthet. Underskatta inte fullskaliga projekt i liten skala, reflektera över hur det är möjligt att i projektform arbeta koncentrerat med en småskalig aktivitet i syfte att förändra så mycket som möjligt på en storskaligt strukturell nivå.

Nea Mellberg	Agneta Lundström	Magnus Sjögren
Fil. dr. i sociologi	Universitetsadjunkt och doktorand	MOD-konsulent
Kvinnovetenskapligt Forum	Institutionen för barn och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning	Sensus studieförbund
Umeå universitet	Umeå universitet	Umeå

INNEHÅLL

Opinionsbildning

Under fokusområdet opinionsbildning har arbetet handlat om att genom olika metoder inom olika samhällsarenor sprida information om att mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem. En uppgift som i dagens Sverige, där strävan efter ett jämställt samhälle i jämförelse med omvärlden anses ha kommit långt, fortfarande är en central och omfattande uppgift. Nedan redovisade aktiviteter är samtliga olika delar av det opinionsbildande arbete som bedrivits inom ramen för projekt Kvinnofrid.

Information

Projektledaren har i olika forum och sammanhang spridit information om projekt Kvinnofrid, både vad gäller övergripande mål, syfte och målsättning samt konkreta aktiviteter. Under informationsarbetet har det blivit tydligt hur ovanligt det är att mäns våld mot kvinnor synliggörs, diskuteras och reflekteras över. Ett kunskaps och ämnesområde som de flesta i sin yrkesverksamhet inte arbetar med eller för en dialog omkring. Ett ämne eller fråga som det inte pratas om eller reflekteras över har en tendens att helt osynliggöras. Det är en av de viktigaste orsakerna till att mäns våld mot kvinnor i Sverige fortfarande är en väldigt lågt prioriterad fråga både politiskt och på en konkret praktisk yrkesverksam nivå. Målet med projektets opinionsbildande insatser var att synliggöra mäns våld mot kvinnor som ett allvarligt samhällsproblem vilket kräver stora förändringar både på en strukturell och individuell nivå.

Nedan är de forum som projektledaren enbart informerat om projekt Kvinnofrid, i ett antal andra forum har informationen om projektet varit en del av en större aktivitet.

Arbetslivscentrum Umeå universitet, projektledare
ASTA-teamet, Umeå sjukvård, personal
JÄMRUM, Gävle kommun, projektledare
Jämställdhetsenheten, Näringsdepartementet, personal
Manliga Nätverket Umeå
Metalls fackförening, ordförande
Primärvårdsstaben NUS, folkhälsoplanerare
Riksteatern, personal och ombud nationellt
Samverkansgruppen, Skellefteå kommun
Sensus studieförbund, distriktschef Norra norrland
Umeå kommun, Jämställdhetsutskottet
Umeå kommun, jämställdhetsutskottet, allmänheten
Umeå teaterförenings ombud,
Västerbottensrådet, Vård och omsorgsdelegationen
Ålidhems vårdcentral, personal

Handlingsplaner

Projektledaren har efter förfrågan deltagit i möten med två vårdcentraler i syfte att bidra på ett konstruktivt plan med kunskap och innehåll i deras strävan efter att skriva egna handlingsplaner. 2002 10 10 träffade projektledaren tillsammans med folkhälsoplaneraren vid Västerbottens läns landsting personal vid Ålidhems vårdcentral för att föra en dialog om vilka aspekter som är viktiga att tänka på inför upprättandet av en handlingsplan i arbetet med mäns våld mot kvinnor. 2003 05 22 träffade projektledaren själv personal vid Mariehems

vårdcentral för att föra en liknande dialog som vid träffen på Ålidhem. Båda vårdcentralerna fullföljde sin målsättning att skriva handlingsplaner.

Brevkampanj

Länsstyrelsen i Västerbottens län deltog genom projekt Kvinnofrid i Umeå kommuns brevkampanj i november 2002 till alla män mellan 18-55 år. Ett brev som var en uppmaning till män att ta ansvar för att motverka och förhindra mäns våld mot kvinnor. Projektledaren deltog även på den diskussionskväll 2002 11 20 dit samtliga män som brevet skickats till var inbjudna.

Broschyr

I samverkansgruppens handlingsplan var en av de opinionsbildande aktiviteterna att ta fram en informationsbroschyr om samverkansgrupp Kvinnofrid. Innehållet skulle vara samverkansgruppens syfte och fokusområden, ange vilka myndigheter och organisationer som var representerade, kortfattad information om vad och hur respektive organisation arbetade med mäns våld mot kvinnor, deltagarnas namn, organisationstillhörighet och telefonnummer. Projektledaren arbetade fram ett förslag på broschyr som senare efter samtligas kommentarer under en process beslutades att trycka upp. Broschyren hade samverkansgruppen för att sprida kunskap om dess verksamhet både vid gemensamma externa aktiviteter men också vid egna arrangemang samt internt inom den egna organisationen.

Elektras systrar- en teaterföreställning

Tillsammans med Rädda Barnen gick projekt Kvinnofrid tillsammans med projekt Genusforum på Länsstyrelsen i Västerbottens län in och köpte två föreställningar av föreställningen Elektras systrar. En föreställning som handlade om unga tjejers situation när de utsätts för någon form av stark och begränsande kontroll, hot om våld och direkt våld inom familjer som präglas av s.k. hederstänkande. Projekt Kvinnofrid inbjöd personal vid ASTA-teamet, Kvinnojouren i Umeå och frivilliga från Röda Korsets Ungdomsförbund att se föreställningen i syfte att ge dem en möjlighet att få gratis vidareutbildning och uppmuntran för det viktiga arbete de gör.

Debattartiklar

Två debattartiklar har skrivits och publicerats inom ramen för projekt Kvinnofrid. En artikel skrev projektledaren själv och den publicerades i Västerbottens-Kuriren och Norrländska Social-Demokraten 02 03 08. En debattartikel om nödvändigheten av att ha ett könsmaktperspektiv för att kunna nå kunskapsförståelse och finna metoder som motverka mäns våld mot kvinnor. Den andra debattartikeln publicerades 2004 02 10 i Västerbottens Folkblad och skrevs tillsammans av projektledarna för killgruppsprojektet NORMal, eller?. En debattartikel där fokus lades på att strävan efter jämställdhet har sina tydliga begränsningar så länge inte killar och män, de som har makt, status och privilegier på tjejers och kvinnors bekostnad, väljer att förändras.

Utväg- en studieguide

2002 05 02 träffade projektledaren distriktschefen för Sensus studieförbund Norra norrland och MOD-konsulenten Magnus Sjögren för att diskutera hur Sensus studieförbunds direktfinansiering i form av Magnus arbetstid på ett konstruktivt och utvecklande sätt skulle kunna användas. Mötet ledde till att en idé väcktes om att skapa ett unikt studiematerial om kön, makt och identitet, där ämnesområdet mäns våld mot kvinnor skulle ingå som en del i en helhet. Beslut togs senare under året att fullfölja denna idé. Tillsammans med ytterligare två medarbetare från Sensus kontor i Umeå, studiekonsulenterna Anne-Lie Gunnarsson och Bibbi

Rönnlund och projektledaren för Genusforum Helene Brewer samt projektassistenten i samma projekt Marie Johansson drogs arbetet igång.

Under processartade former och ett antal möten under 2002 och 2003 arbetades innehållet och formen till studieguiden Utväg fram. Alla bidrog på olika sätt och med sin unika kunskap till att skapa materialet, även om Magnus Sjögren hade huvudansvaret och utförde den mest genomgripande utformningen av text och layout samt finslipningen av helheten. Projektledaren för Kvinnofrid bidrog specifikt med att skriva en grundstomme till studieguidens avsnitt Kvinnofrid.

Studieguiden formades slutligen till ett textmaterial på 63 sidor tillsammans med en 7-sidig bilaga. Innehållet består av en bakgrund som beskriver syftet med studieguiden samt varför kunskap om könsmaktsordningen är nödvändig. Sedan följer ett avsnitt som ger en inblick i hur guiden kan användas. Därefter följer sju avsnitt som alla behandlar olika delar av en kunskapsförståelse för att se och reflektera över en ojämställd samhällsstruktur. Varje avsnitt är strukturerat efter en personlig öppnande runda om valt ämne, olika övningstillfällen samt möjlighet till en fördjupning. Delarnas namn är;

- världens mest jämställda land-myt eller möjlighet?
- vad är kön?- är vi födda på jorden eller från andra planeter?
- tjejbaciller och duktiga flickor-vad händer om pojkar blir flickor?
- mustasch i löneförhandling-lika skäggväxt lätare än lika lön?
- finn fem fel-vem är nöjd med sin kropp?
- porr till frukost-njutning eller övergrepp?
- kvinnofrid-vad är det för skillnad på våldtäkt och ett heterosexuellt samlag?

Det sista avsnittet heter; utväg-att se och drömma om utvägar ur könens fängslade ramar. Det handlar om en möjlig framtid där kön inte tillåts vara en diskriminerande, begränsande och förödande kategori för uppdelning och värdering av människor. En framtid där jämställdhet är norm.

Studieguiden vänder sig till alla som är intresserade av att lära sig mer om ämnesområdet kön, makt och identitet, mer om hur en ojämställd samhällsstruktur ser ut, formas, återskapas och hur den kan förändras. Studieguiden var, enligt den kunskap och erfarenhet arbetsgruppen tillsammans samlat, unik i Sverige när den lanserades. Unik genom att den i en studieguides form delger ett helhetsperspektiv över en ojämställd samhällsstruktur och erbjuder för vem som helst att gratis ladda ner från nätet på www.sensus.se/utvag .

Konferenser

I början av projektet satte sig projektledare och projektsamordnare ner och gjorde en översiktlig innehållslig planering samt drog upp de yttre riktlinjerna av konferensserien. Innehållsligt beslutades att den röda tråden som skulle knyta samman samtliga konferenser var att de skulle förmedla en djupgående kunskap om mäns våld mot kvinnor. Samtidigt skulle varje konferens, inom ämnesområdet mäns våld mot kvinnor, skiljas åt av fyra olika fokusområden. De tre första konferenserna arrangerades i samarbete med samverkansgrupp Kvinnofrid och fick följande fokus; *Mannen i fokus*, *Barnet i fokus* och *Kvinnan i fokus*. De tre första konferenserna utformades först och främst för personal inom polis- och åklagarmyndighet, socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och barnomsorg, studerande inom ovanstående yrkesområden samt kommunalpolitiker. Konferenserna skulle innehållsmässigt erbjuda en fördjupad kunskap inom ämnesområdet mäns våld mot kvinnor sett ur tre

perspektiv; mannen/förövaren, kvinnan/offret samt barnet/offret. Tillsammans skulle konferenserna genom en fördjupad kunskap om mäns våld mot kvinnor sett ur tre mer renodlade perspektiv kunna tillhandahålla en mer sammanhållen och heltäckande bild av samhällsproblemet inför den målgrupp som valts ut.

De yttre riktlinjerna för konferensserien som drogs upp handlade om att de skulle vara gratis för deltagarna för att möjliggöra en så stor spridning av kunskapen som möjligt, att föreläsare av hög kvalitet och spetskompetens inom sina kunskapsområden skulle anlitas samt att den fjärde konferensen skulle knyta ihop innehållet i de föregående, fokusera på samverkan och gemensam konkret handling och endast rikta sig till myndighetschefer och politiker i beslutsposition. Den sista konferensen gjordes i samarbete med länets expertgrupp och benämndes; *Samverkan i fokus*. Målsättningen var att tillsammans med myndighetschefer och politiker i beslutsposition fokusera på nödvändigheten av samverkan och allas gemensamma ansvar för samhällsproblemet mäns våld mot kvinnor. Dessutom att med den utgångspunkten blicka framåt visionärt och synliggöra möjligheter till konkret gemensam handling för att kraftfullt och systematiskt motverka mäns våld mot kvinnor och uppnå förändring på såväl strukturell som individuell nivå inom berörda organisationer.

Konferensserien som helhet fick mycket god feedback från både deltagare och anlidade föreläsare. Från projektledningens sida har konferensserien varit mycket tillfredsställande. Innehållsmässigt anses konferensserien ha hållit en väldigt hög kunskapskvalitet, den har lockat ett stort antal deltagare, genomförts utan några missöden och varit genomtänkt och välplanerad både ur ett helhetsperspektiv och sett till varje enskild konferens. Totalt anmälde sig över 1100 personer till våra fyra konferenser. Men till både Mannen i fokus och Barnet i fokus var projektledaren tvungen att meddela att konferenserna tyvärr redan var fullbokade. Om det stora intresset gått att förutse hade större lokaler behövts.

Mannen i fokus, Umeå 2002 01 28

Arrangör:

Länsstyrelsen Västerbottens län, Västerbottens läns landsting, Teaterföreningen i Umeå, ABF och Genusforum i samarbete med samverkansgrupp Kvinnofrid

Målgrupp:

personal inom polis- och åklagarmyndighet, socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och barnomsorg, studerande inom ovanstående yrkesområden samt kommunalpolitiker

Syfte:

ge en inblick i hur våld mot kvinnor förstås och förklaras ur männens/förövarnas perspektiv, med grund i aktuell forskning och behandlingsarbete med förövare

Anmälda deltagare:

394 personer

Program:

Den gråtande mannen

-en teaterföreställning som undersöker varför män utövar våld mot kvinnor

Regi: Philip Ronne

Koreografi & musik: Björn Sjöqvist

Scenografi: Caroline Romare
Ljus: Andreas A Björklund

Skådespelare: Anna Valander, Hans Mosesson, Nicholas Olsson, Ola Wahlström

rikdramaRiksteatern

Omöjliga män eller män med möjligheter:
-om behandling av män som utövar våld mot kvinnor

Per Isdal, psykolog och direktör vid Alternativ till våld i Oslo

Våld mot kvinnor
-ur männens och forskarens perspektiv

Eva Lundgren, professor i sociologi med inriktning på mäns våld mot kvinnor vid Uppsala universitet

---

Barnet i fokus, Lycksele 2002 10 07

Arrangör:

Länsstyrelsen Västerbottens län, Västerbottens läns landsting, Brottsoffermyndigheten, Genusforum, Sensus studieförbund och Rädda Barnen i nära samarbete med samverkansgrupp Kvinnofrid, BRIS och Röda Korsets Ungdomsförbund

Målgrupp:

personal inom polis- och åklagarmyndighet, socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och barnomsorg, studerande inom ovanstående yrkesområden samt kommunalpolitiker

Syfte:

synliggöra och förmedla en fördjupad kunskap om barnets situation i familjer där våld i någon form utövas av fadern/mannen. Det ofta bortglömda barnets situation kommer att belysas ur offrets, forskarens och den behandlandes perspektiv

Anmälda deltagare:

397 personer

Program:

Älskling, måste jag slå ihjäl dig
Keke Gustavsson, Teatermaskinen

Barn i våldets vardag

-mäns våld mot kvinnor; om "osynliga" barn och "synliga" mödrar - som inte alltid kan eller ges möjligheter att skydda.

Nea Mellberg, fil. dr. i sociologi, Kvinnovetenskapligt forum Umeå Universitet

Om hur våldsamma fäder och/eller incestförövare får hjälp av samhällen att fortsätta förfölja mammor och barn
-verksamhet inom Kvinnojouren

Gunilla Nordenfors, Kvinnojouren Umeå
Pappors våld och barnens bästa i vårdnadsfrågor
-en rättslig disharmoni

Monica Burman, universitetsadjunkt och forskare i straffrätt, juridiska
institutionen Umeå universitet

Hjälp oss också

-om barn som bevittnat våld och hur de kan bemötas

Christina Citron, överläkare, Bågen Stockholm

Avslutning

Ola Andersson, f.d. Generalsekreterare för Rädda Barnen

Kvinnan i fokus, Skellefteå 2003 04 02

Arrangör:

Länsstyrelsen Västerbottens län i samarbete med samverkansgrupp Kvinnofrid

Målgrupp:

personal inom polis- och åklagarmyndighet, socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och barnomsorg, studerande inom ovanstående yrkesområden samt kommunalpolitiker

Syfte:

synliggöra och förmedla kunskap om mäns våld mot kvinnor som ett allvarligt samhällsproblem och förmedla aktuell kunskap. Våldet kommer att belysas både utifrån ett praktisknära och ett övergripande samhälleligt perspektiv

Anmälda deltagare:

283 personer

Program:

Rädslans demokrati

- våld och sexualitet i svensk politik

Maria Wendt Höjer, fil.dr. i statsvetenskap, Stockholms universitet

Kvinnofrid

-reform i tanke och realitet

Gudrun Nordborg, informationschef vid Brottsoffermyndigheten

Att leva med en man som misshandlar

Karin Augustsson

Rykten, oskuld och heder

-unga kvinnors berättelser om hedersrelaterat våld

Åsa Eldén, doktorand i sociologi, Uppsala universitet

Vem i hela världen kan man lita på?

Göran Lindberg, länspolismästare, Polismyndigheten Uppsala län

Att möta våldsutsatta kvinnor
- en utmaning för socialtjänsten
Viveka Enander, socionom och kristerapeut

Tiden är inne
-texter ur fanzinet Amazon
Hanna Hindriks, Anna Burén och Linda Ingman

Samverkan i fokus, Umeå 2004 05 27

Syfte:

fokusera på betydelsen av samverkan mellan berörda myndigheter och organisationer i arbetet med mäns våld mot kvinnor

Målgrupp:

myndighetschefer och politiker i beslutsposition

Arrangör:

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Anmälda deltagare:

32 personer

Program:

Våldsutsatta kvinnor

-samhällets ansvar

Gun Heimer, överläkare, Rikskvinnocentrum, Uppsala

Kvinnofridsprogrammet i Malmö

-helhetssyn och samverkan

Gunnel Andersson, politiker, Malmö kommun

Får Kvinnofrid kosta?

Gudrun Nordborg, informationschef, Brottsoffermyndigheten

En vision om ett Kvinnocentrum Norr

-rapport från länets expertgrupp

Lena Sjöquist Andersson, folkhälsoplanerare, Västerbottens läns landsting

---

Informationsbroschyr

Bakgrund

En av samverkansgrupp Kvinnofrids fokusområden var opinionsbildning. Vid samverkansmötet 2001 10 03 beslutades att anta en handlingsplan för 2002-2003 med målsättning att verka förebyggande i arbetet mot mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län. En aktivitet i handlingsplanen var att utveckla och sprida en informationsfolder som vände sig till tjejer/kvinnor vilka själva befinner sig i eller känner någon som befinner sig i riskzonen eller i någon form blir utsatta för killars/mäns hot om eller faktiska utövande av våld. En folder vars innehåll syftar till att synliggöra och ta avstånd från våldet samtidigt som det erbjuds information om var utsatta tjejer/kvinnor kan vända sig i Västerbottens län när de väljer att söka hjälp.

Information om var utsatta tjejer/kvinnor kan söka hjälp är idag bristfällig. Samtliga verksamheter, oavsett om det handlar om myndigheter eller frivilligorganisationer som i någon form arbetar med konsekvenserna av mäns våld mot kvinnor och deras barn ser ett behov av att förtydliga denna information och därmed underlätta steget till att söka hjälp.

Arbete och planering

Arbete med planering, innehåll, målgrupp och spridning har genomförts av projektledare tillsammans med projektsamordnare i samråd med samverkansgrupp Kvinnofrid och projekt Kvinnofrids referensgrupp. Layout, produktion och tryckning har genomförts i samarbete med reklambyråerna Gul och Fri. Båda verksamma i Umeå.

Målgrupp

Informationsbroschyren vänder sig till samtliga unga tjejer och kvinnor i Västerbottens län. Utgångspunkten är att det inte går att veta vilka tjejer och kvinnor som kan bli eller har blivit utsatta eller var de finns. Därför är informationsbroschyren lika nödvändig i personalrummet som väntrummet t.ex. på en vårdklinik. Upplagan på 100 000 är uträknad för att varje tjej eller kvinna från högstadieålder och uppåt i Västerbottens län skall kunna få tillgång till en egen broschyr.

Målsättning

Att utveckla och ta fram en folder i ett lämpligt format som innehåller nödvändig information om var hjälp finns att få när någon tjej/kvinna själv utsatts eller känner någon som blivit utsatt för någon form av våld från någon kille/man. Omfattningen av informationen och utformningen av foldern skapades under arbetsprocessens gång. Eftersom foldern skulle spridas över hela Västerbottens län ansågs innehållet i foldern både täcka en regional och kommunspezifisk nivå, men även inkludera uppgifter om befintliga nationella stödorganisationer.

Foldern distribuerades inom de myndigheter och organisationer som är representerade i samverkansgrupp Kvinnofrid, men även inom andra verksamheter där informationen kan anses vara relevant och intresse finns för att sprida denna kunskap (se utskickslista nedan).

Folder och upplaga

En 12-sidig dragspelsfolder som går att vika ihop togs fram, i storlek lite större än kreditkortsstorlek. Broschyren innehåller telefonnummer och webbadresser till offentliga och ideella organisationer, både nationellt och regionalt, som på olika sätt utifrån sin specifika verksamhet, sina förutsättningar och kunskapsområde kan bistå med stöd och hjälp. Den statistik som har använts i broschyren är statistik från regeringsundersökningen Slagen Dam

2001. Tillsammans med broschyren togs en affisch fram samt en medföljande papphållare, i vilken informationsbroschyren kan placeras i. Informationsbroschyren trycktes i 100 000 exemplar, affischen i 5 000 exemplar och dess papphållare i 5 000 exemplar och distribuerades i Västerbottens län under vecka 11 och 12 -2004.

Erfarenheter

En viktig erfarenhet är kunskap om vilken tidsödande process utvecklandet av informationsbroschyren och affischen är. Under långdragen process har storleken på broschyren, texten, bilden, vilka tel.nr./webbsidor, lokalt/nationellt som skulle inkluderas, färg, papperskvalitet, papperstjocklek diskuterats fram och tillbaka. Det behövs tid för att kunna pröva olika alternativ och hinna reflektera över hur olika alternativ kan fungera i förhållande till syftet.

T.ex. utgick vi från att tjejer och kvinnor som blivit utsatta för någon form av hot, våld eller övergrepp inte så självklart identifierar sig med ett tydligt "offer". Därför ville vi att broschyren skulle tala till alla tjejer och kvinnor och inte bekräfta de myter som finns om "vilka" flickor och kvinnor som blir våldsutsatta. Att kvinnan på bilden inte åldersmässigt skulle rikta sig till en viss åldergrupp och att ansiktsuttrycket uttryckte reflexion och eftertänksamhet, istället för "elände och misär". Även texten försökte vi formulera så att den känns välkomnande och inte utpekande. Vi ansåg också att det var viktigt att den som tog broschyren skulle känna att det inte bara behövde gälla henne själv utan att den kunde tas med för att kvinnan känner någon i sin bekantskapskrets som blivit utsatt.

En annan viktig erfarenhet är att distribution av informationsbroschyr, affischer och hållare innebar ett väldigt tidsödande arbete. 100 000 exemplar var den största upplaga tryckeriet producerat och utskicket det största (i form av mest skrymmande) som gjorts på Länsstyrelsen i Västerbottens län. Upplagan var så stor att vi inte riktigt fullt ut förstod vilken organisation och vilka förberedelser som krävdes för att smidigt sortera och distribuera den.

Bara att grovsortera broschyrerna, affischerna och hållare tog 80 timmar. Sen visade det sig att det inom varje mottagande organisation var svårt att distribuera detta material på egen hand, vilket fick till följd att det fick finsorteras i mindre kuvert adresserat till varje enskild klinik, institution eller skola. Den finsorteringen tog ytterligare 60 timmar. Finsorteringen innebar också att portokostnaden blev dyrare. Totalt gjordes över 800 utskick till arbetsplatser inom olika organisationer i Västerbottens län.

Feedback och uppmärksamhet

Av den feedback som projektledningen och andra anknutna till arbetsprocessen fått har den enbart varit positiv. De som har hört av sig har sagt att broschyren är ett bra initiativ, att den behövs och att de önskar fler broschyrer för spridning inom sin egen verksamhet. Informationsbroschyren uppmärksammades både i lokalradio, lokal TV och lokaltidningar. SR P4 sände vårt pressmeddelande med jämna mellanrum fredagen den 12 mars och att Västerbottens Folkblad samt Västerbottens-Kuriren infört artiklar 12 mars respektive 13 mars. Broschyren har även uppmärksammats av andra verksamheter nationellt som när de hört talas om broschyren ansett att det varit en bra idé och velat ta del av vår process och slutprodukt.

Sändlista:

BRIS

Brottsofferjourer-samtliga i länet

Brottsoffermyndigheten

Fackförbund-alla i länet

Fredrika Bremer-förbundet

Försäkringskassan-samtliga kontor

Kommuner-samtliga högstadie och gymnasieskolor, fritidsgårdar, socialtjänstkontor, kommunkontor, äldreomsorgsboende

Kvinnojourer-samtliga i länet

Länsarbetsnämnden-samtliga arbetsförmedlingar

Polis och åklagarmyndighet

Politiska kvinnoförbund

Politiska partier

RKUF

Rädda Barnen

Sensus studieförbund-innebär förutom egna regionala kontor, samtliga församlingar i Västerbottens län

Umeå universitet- samtliga institutioner och centrumbildningar, förvaltningsenheter, högskolor, stiftelser, bolag och organisationer med anknytning till universitetet, studentcentrum, studentpräster, studenthälsan, studentkårerna, UB

Västerbottens läns landsting-samtliga kliniker/vårdavdelningar på länets tre sjukhus, vårdcentraler, apotek, folktandvården inkl. tandläkarhögskolan, handikappverksamheten, ungdomsmottagningar, folkhögskolor, landstingskontoret, Film i Västerbotten, länsbiblioteket och folkhögskolor

Massmedia

I samverkansgrupp Kvinnofrids handlingsplan var ett av målen att aktivt arbeta med massmedia genom att skriva debattartiklar, verka för att länets massmedia bevakar och ur befintlig teoretisk och praktisk kompetens skildrar ämnesområdet mäns våld mot kvinnor. Från Länsstyrelsens sida har arbetet med att påverka massmedia att synliggöra mäns våld mot kvinnor varit ett led i projekt Kvinnofrids opinionsbildning. Två debattartiklar har blivit publicerade (se ovan). En artikel skrev projektledaren tillsammans med projektsamordnaren angående det utbildningsuppdrag initierat av regeringen som genomfördes för politikerna i parlamentet i Skopje i Makedonien. Den skickades till länets morgontidningar men publicerades inte. Erfarenheten att massmedia generellt inte prioriterar att synliggöra en ojämsälld samhällsstruktur i allmänhet och mäns våld mot kvinnor i synnerhet har projektledning delat tillsammans med andra samarbetspartners.

Att synliggöra en ojämsälld samhällsstruktur innebär att visa på en maktobalans mellan kvinnor och män, en maktobalans som existerar, om än i olika hög grad, på alla nivåer i samhället, både i den offentliga såväl som den privata sfären. Osynliggörandet och prioriteringarna om vilka ämnesområden som sällan eller aldrig lyfts upp för debatt, diskussion och ger möjlighet till reflexion inom den offentliga debatten är ett av de största hindren för att väcka opinion och sprida kunskap. Projekt Kvinnofrid har trots ett medvetet arbete med att synliggöra mäns våld mot kvinnor i länets massmedia haft väldigt svårt att nå ut och som ämnesområde bli prioriterat och uppmärksammat.

Under de 2½ år projektet har bedrivits har någon form av massmedial uppmärksamhet synliggjort ämnesområdet mäns våld mot kvinnor i anknytning till projektets aktiviteter. I Tv har 6 inslag visats i lokalnyheterna och ett i Text-TV nationellt. I radio har lokalradion gjort 5 nyhetsinslag och riksradien 3 inslag samt tre program. I nyhetstidningarna har 46 artiklar publicerats i lokalpress och 6 artiklar i tidningar utanför länets gräns. I tidskrifter har det publicerats 14 artiklar, varav en är lokal och de övriga nationella. Slutligen har fyra artiklar publicerats på nättidningar eller hemsidor. Sammanlagt har projekt Kvinnofrids aktiviteter uppmärksammats i någon form av media vid 87 tillfällen, varav 58 är regionala och lokala media. Nedan följer en förteckning över den uppmärksamhet som projektet som helhet fått under den sammanlagda projektperioden;

TV

Västerbottensnytt, 3 inslag

TV4, 3 inslag

Text-Tv, 1 inslag

Radio

Lokalradion, 5 nyheter

P1, Lika Villkor, 3 program

P4, Karlavagnen, 1 inslag

P4, Gränslöst, 1 inslag

Nyhetstidningar

Västerbottens Kuriren, 23 artiklar

Västerbottens Folkblad, 17 artiklar

Norra Västerbotten, 6 artiklar

Norrländska Socialdemokraten, 1 artikel

Göteborgs Posten, 1 artikel

Helsingborgs Dagblad, 1 artikel
Arbetaren, 1 artikel
Stockholms Fria Tidning, 1 artikel
Uudised estländsk tidning, 1 artikel

Tidskrifter

Västerbottens NU, 5 artiklar
Kombi Kulturtidskrift, 1 artikel
Norstedts juridik, 1 artikel
Spira, 1 artikel
Lärartidningen, 1 artikel
BRUS, 1 artikel
Fritidspedagogen, 1 artikel
BRIS-tidningen, 1 artikel
Morgonbris, 1 artikel
Sensus studieförbunds kunskapsbrev 1, artikel

Nätet

Brottsförebyggande rådets hemsida, 1 artikel
Hertha nättidning, 1 artikel
ROKS hemsida, 1 artikel
SKR:s hemsida, 1 artikel

Arbetslivscentrum

Under 2002 fick projektledaren information om Arbetslivscentrum på Umeå universitet. Ett centrum som skapats för att knyta samman studenter i slutfasen på sin utbildning eller som skulle skriva uppsats med arbetsmarknaden. Att försöka finna en väg för att möjliggöra studenters kliv från universitetsstudier till arbetslivet genom att bl.a. finna olika samarbetsformer som gynnade båda parter. En möjlighet var att lägga upp intressanta uppsatsämnen på Arbetslivscentrums hemsida i syfte att som organisation kunna få en fördjupad kunskap om ett begränsat ämnesområde i utbyte mot att stödja studenten med egna erfarenheter, kunskap och kontakter. Projektledaren lade upp ett antal möjliga uppslag till uppsatsämnen som var av intresse för projektet och ämnesområdet mäns våld mot kvinnor (se lista nedan). Förslagen till uppsatsämnen är kortfattat formulerade, uppdelade i sex ämnesområden och med syftet att synliggöra ett problem inom ämnesområdet mäns våld mot kvinnor som ej blivit belyst alls eller inte tillräckligt mycket.

Under projektets gång tog ansvarig på Arbetslivscentrum kontakt med projektledaren några gånger när det gällde studenter som var intresserade. Två studenter gick vidare och valde ämnen från projektledarens uppslag. En student på pedagogiska institutionen, Anna Jessen, skrev sin C-uppsats om *Försäkringskassans bemötande om sjukskrivna våldsutsatta kvinnor; en studie om ansvar, möjligheter och hinder för rehabilitering*. En annan student på Pol. Mag-programmet, Karolina Forsgren, började skriva om hur lokalpolitikerna i Umeå kommun arbetar med mäns våld mot kvinnor. En uppsats som vid detta datum ännu inte är klar. Anna Jessens uppsats har projektledaren kunnat använda i sin egen verksamhet, framför allt vi

utbildning men uppsatsen har också kunnat spridas inom det kontaktnät som projekt Kvinnofrid skapat. Anna Jessen fortsätter att forska om mäns våld mot kvinnor och blev nyligen beviljad medel på juridiska institutionen inom ramen för ett projekt om våldsoffer.

Mötet med våldsutsatta kvinnor och barn:

Hur arbetar socialtjänsten med våldsutsatta kvinnor och barn i länet? Har de handlingsprogram? Efterlevs dessa i praktiken? Förs statistik? Vilken kunskapsnivå finns inom socialtjänsten angående mäns våld mot kvinnor? Finns det någon/några som ansvarar för frågan?

Hur arbetar socialtjänsten med faderskapsrätten, d.v.s. att mannen ”alltid” ska ha rätt till gemensam vårdnad, oavsett vilka handlingar han begått mot fru/sambo och barn?

Polisen har antagit ett nytt åtgärdsprogram (efter regeringsuppdrag 1997/98). Hur fungerar det i praktiken? Vad har förändrats för den våldsutsatta kvinnan och hennes barn, för våldsutövaren? Vilken kunskapsnivå om mäns våld mot kvinnor finns inom yrkesgruppen poliser?

Riskbedömningsprojektet inom länspolisen, vad blev det av den undersökningen? Hur kommer den att användas? Vilket kunskapsperspektiv präglar undersökningen?

Åklagarkammaren har antagit ett åtgärdsprogram 1999 (efter regeringsuppdrag 1997/98). Hur fungerar det i praktiken, efterlevs detta? Vilken kunskapsnivå om mäns våld mot kvinnor återfinns inom yrkesgruppen åklagare?

Hur efterlevs läkarnas skyldighet att skriva rättsintyg? Hur många har skrivits under 90-talet på NUS? Vad har läkarna/sjuksköterskorna för kunskapsnivå om mäns våld mot kvinnor? Har man handlingsprogram inom sjukvården i länet för hur man möter våldsutsatta kvinnor och deras barn? Efterlevs dom?

Hur mycket pengar har Försäkringskassan i Västerbottens län lagt på rehabilitering av våldsutsatta kvinnor och deras barn? Vilken kunskapsnivå har tjänstemännen på Försäkringskassan om mäns våld mot kvinnor?

Utbildning:

Hur användes regeringens 6 miljoner till utbildningsuppdraget för poliser, soc.tjänst och landstingspersonal (länsvis, hela Sverige)? Vad var målsättningen? Vad blev det i praktiken?

Varför skrevs examensordningarna inte enligt Kvinnovåldskommissionens huvudbetänkande 1995 och viljeinriktningen i Kvinnofridspropositionen 1997/98? Varför har jurist och teologexamen, till skillnad mot andra berörda utbildningsprogram, inskriven bestämmelse om att kunskap om hur våld påverkar kvinnor och män skall förmedlas på utbildningen, men utan explicit könsperspektiv? Hur kunde berörda utbildningsprogram skriva in olika bestämmelser i respektive examensordning?

Samverkan och myndigheters regeringsuppdrag:

Hur fungerar samverkansgrupperna i länet? Vad gör de konkret? Hur ser den konkreta samverkan ut i praktiken? Har den utvecklats som det var tänkt i Kvinnofridspropositionen? Efterlevs handlingsplanerna? Vad är problem respektive möjligheter? Hur har myndigheterna

i Västerbottens län, efter regeringsuppdraget om brottsförebyggande arbete enligt Kvinnofridspropositionen, ökat sina ansträngningar att förebygga våldsbrott mot kvinnor?

Hur har det uppdrag Socialstyrelsen fick att leda utvecklingsarbete i frågor om mäns våld mot kvinnor utförts, vilket handlade om att stödja kompetensuppbyggnad och metodutveckling inom socialtjänsten och hälso och sjukvården? Hur har rapporten följts upp? Har rapport om nationell kristelefon redovisats? Har Socialstyrelsen anlagt ett genusperspektiv på myndighetens utvecklingsarbete?

Har Kriminalvårdsstyrelsen kartlagt vilka behandlingsmetoder som används för behandling av män som dömts för våldsbrott mot kvinnor? Hur är rapporten skriven? Ur vilket perspektiv? Vad har man undersökt? Vilka slutsatser drogs? Hur har rapporten följts upp?

Hur har Brottsförebyggande Rådet följt regeringsuppdraget (1997/98) att skyndsamt förbättra rättsstatistiken när det gäller mäns våld mot kvinnor? Hur har rådet utvecklat myndighetens kompetens och kunskaper om mäns våld mot kvinnor sedan 1998? Har jämställdhetsperspektiv införlivats i den forskning och andra aktiviteter som som bedrivs inom myndigheten (eller som uppdragsverksamhet)? På vilket sätt? Vilket resultat har det fått för verksamheten?

Hur många anhålls, åtalas och döms för någon form av våld mot kvinnor i länet varje år? Vad döms de för? Vilka straff döms de till? På vilka grunder frias/döms de utpekade våldsvärkarna?

Utredningar, undersökningar/regeringsuppdrag:

Analysera sexualbrottsutredningen ur ett könsmaktsperspektiv. Vilka förslag lades till förändringar? Varför blev just de förslagen lagda? Hur väl stämde de överens med Kvinnofridspropositionens viljeinriktning? Hur uppmärksammades utredningens förslag? Vad har genomförts och vad kommer att genomföras?

Hur presenterades den nationella brottsofferundersökningen Slagen Dam i massmedia? Vad skrevs? Hur skrev man? Om vad skrev man? Vilka reaktioner väcktes?

Frivilligorganisationers arbete:

En historisk översikt över Kvinnojourens arbete i Umeå, 70, 80, 90 och 2000-tal. Hur började arbetet, hur bemöttes de, vilka hinder och möjligheter har de mött, vad har förändrats genom åren, hur ser deras situation ut idag och vilken framtid ser de framför sig?

Politik:

Hur arbetar politikerna i Umeå kommun/länet med att uppmärksamma och åtgärda konsekvenserna av mäns våld mot kvinnor? Hur länge har frågan varit på den politiska agendan? Vilka frågor har behandlats? Vid vilka tillfällen har de tagits upp? Skiljer sig de olika partierna åt när det gäller hur de vill arbeta för att motverka mäns våld mot kvinnor?

Utbildning

NORMal, eller?-killgruppsprojekt som vågar ifrågasätta normen

Bakgrund

I projektbeskrivningen var en av aktiviteterna att starta upp ett killgruppsprojekt. Att försöka vara med och påverka unga killar tidigt i deras syn på kön, makt och identitet. Vid en vidareutbildning på Norrbyskär mötte projektledaren två andra män från andra organisationer som blev intresserade av idén. Då väcktes idén om att göra ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelsen i Västerbottens län, Röda Korsets Ungdomsförbund och Sensus studieförbund. Det var inledningen till utvecklandet av killgruppsprojektet NORMal, eller?

Utgångspunkt

Arbetsgruppens gemensamma utgångspunkt blev feministisk teoribildning och aktuell pro-feministisk forskning om maskulinitet. Båda dessa forskningsfält var en förutsättning för projektet. Fokus i projektet ligger på hur kön formas i samhället och när det gäller killar är Robert Connells teori om maskulinitet central. Han menar att homofobi är en viktig byggsten i skapandet av maskulinitet. När killar inte uppfyller normen av att vara "manliga" så riskerar de att kränkas genom att anses vara feminina eller homosexuella.

I unga killars värld är det få som tar ställning och ifrågasätter varför det finns homofobi och varför könsstrukturen ser ut som den gör. Projektidén är att arbeta med ungdomars uppfattningar om gränser för hur killar får vara. Det finns otaliga frågor som problematiserar normer om kön och homofobi: *Vem sätter gränser för vad killar får vara och göra? Vad är det som gör att vissa saker är bögiga? Vad är norm(alt), och för vem? Vad innebär det att vara kille? Varifrån kommer homofobin och hur hänger den ihop med nedvärderingen av kvinnor? Hur påverkas man av kompisar och de val man gör i vardagen? Vad krävs av en kille för att gå emot homofobiska och sexistiska mönster i omgivningen? Vågar man som ung kille gå utanför normen?*

Målgrupp:

Killar på högstadiet som främsta målgrupp vad gäller killgrupperna. När det gäller pilotledarutbildningen och ledarmaterialet är främsta målgruppen vuxna som i sitt yrke eller ideellt arbetar eller är intresserad av att börja arbeta med barn och ungdomar med en könsmedveten metod.

Övergripande mål

- Att motverka homofobi och sexism.
- Att verka för människors lika värde.
- Att bryta normer och belysa utanförskap.
- Att synliggöra kulturella föreställningar om kön och sexualitet.
- Att stärka killar i att göra egna val och ställningstaganden.

Syfte:

- Att genom en process öka killars medvetenhet om det normsystem som omger föreställningar kring homofobi, kön och makt.
- Att på sikt möjliggöra för killar att vara sig själva, utan att hindras av det normala – den norm som råder.

Slutmål:

När egna killgrupper och två pilotutbildningar för blivande killgruppsledare i länet genomförts samt när ledarmaterialet Vägledning är slutfört och tryckt..

Projektprocessen

- **Killgrupper:** Projektet presenterades på högstadieskolor i Umeå kommun för skolläda, personal och elever. Genom inspirationstillfällen rekryterades killar till tre grupper (max 8 elever i varje). Killgrupperna fick en gemensam introduktionshelg vid lägergården i Munkviken där fokus lades på att belysa kön, sexualitet, makt och kulturella föreställningar. Under helgen startades en process som bygger på trygghet, självkänedom, avslöja maktstrukturer, bygga modeller och göra en handlingsplan. Killgruppsträffarna hölls av en eller två samtalsledare varje gång och hölls vid åtta tillfällen, å 2 h/veckan, + en storgruppshelg där alla killar fick träffas, äta ihop, se en film och tillsammans reflektera över kön, makt och identitet. Killgrupperna avslutades med en gemensam helg på lägergården i Norrbyskär där gruppen tillsammans utvärderade och avslutade killgrupperna.
- **Ledarutbildning:** Med erfarenheter från killgrupperna och ett råmaterial till ledarmaterialet Vägledning utformade vi en pilotledarutbildning på två dagar. Deltagarna till de två pilotutbildningarna rekryterades i Västerbottens län bland unga frivilliga ledare och yrkesverksamma. Ändå fick vi deltagare från hela Sverige som hört talas om projektet. Utbildningarna genomfördes och utvärderades av deltagarna. Utbildningarna ansågs generellt hålla en mycket hög kvalitet.
- **Materialproduktion:** Började med en introduktionshelg för projektledarna där projektgruppen tillsammans skapade en gemensam värdegrund, delgav erfarenheter och kunskaper samt fördjupade sig i projektets syfte. Därefter formades en innehållsram för killgruppsmaterialet där befintliga killgruppsledarmaterial och metoder inventerades på nationell nivå i syfte att utveckla eget material med projektgruppens kunskapsperspektiv. Mellan varje killgruppsträff hölls handledning där en utveckling, kontinuerlig utvärdering och dokumentering av det löpande arbetet genomfördes. Efter avslutningshelgen sammanställdes och skrevs ledarmaterialet ihop under en processartad form där samtliga projektledare skickade runt sitt material till varandra för kontinuerlig redigering. En process som varade fram tills att gruppen var tillfredställd med resultatet. När råmaterialet var klart prövades det i ledarutbildningen som är beskriven ovan. Slutligen lämnades materialet in för tryckning på Sensus studieförbunds tryckeri. En första upplaga på 1 000 böcker trycktes. En upplaga som vid denna tidpunkt nästan är slut. Ett nytryck är under förhandling.

Nya metoder:

Nyskapande med NORMal, eller? är att för det första att medvetet jobba gentemot homofobi och diskriminering med killgrupper. För det andra att kunskapsgrund och utgångspunkt varit feministisk teoribildning och aktuell profeministisk forskning om maskulinitet. För det tredje har projektet använt sig av en metod som bygger på en genomtänkt förändringsprocess och folkbildning dvs. frivillighet, delaktighet och dialog från deltagarna.

Långsiktiga effekter:

Att ifrågasätta, medvetandegöra, bearbeta och reflektera kring kön, sexualitet, makt och kulturella föreställningar bör få långsiktiga effekter för varje individ som deltagit i processen. En förändringsprocess påverkar även det sociala sammanhang varje individ befinner sig i. Effekten blir förhoppningsvis en starkare självkänsla för individen, ett bättre klimat inte bara killar emellan utan också mellan killar och tjejer. Vår vision är att självgående killgrupper ska

startas i många sammanhang och bli en växande rörelse mot könsdiskriminering på samma sätt som tjejgrupper är.

Ledarmaterialet har fått en nationell spridning genom nätverken för de organisationer som bedrivit projektet. Sensus studieförbund fortsätter att sprida idén och ledarmaterialet i sin studiecirkelverksamhet och Röda Korsets Ungdomsförbund fortsätter att arbeta med att förmedla kunskapen från NORMal, eller? genom sin ledarverksamhet för killgrupper bland frivilliga. Projektledarna har fått väldigt många förfrågningar om att föreläsa om projektet och även förfrågningar om att hålla killgruppsledarutbildningar. Projektet har uppmärksammats både regionalt, nationellt men även internationellt. NORMal, eller? har blivit inbjudna till två seminarier i regi av Council of Europe som fokuserat på att arbeta förebyggande mot att unga pojkar växer upp och blir våldsverkare. Vårt projekt ansågs väldigt intressant och förhandlingar pågår om att kunna översätta Vägledning till engelska. Projektet NORMal, eller? lever vidare och har en egen hemsida www.sensus.se/normal där boken Vägledning kan beställas och där även föreläsningar och utbildningar erbjuds.

Projektets tidsplan 2002-2004

2002	Mar	Introduktionshelg för projektledare Inventering av befintligt material Forma innehållsram för materialet
	Apr	Planering av skolkontakt och inspirationstillfällen
	Maj	Kontakt med skolor, ledning, elevråd och personal
	Aug	Presentation och inspirationstillfällen för elever
	Sep	Introduktionshelg,
	Nov	Killgruppsträffar börjar
	Dec	Storgruppsträff
2003	Jan- Feb	Killgruppsträffar pågår och avslutas
	Mars	Avslutningshelg och utvärdering
	Apr-Maj	Sammanställning av materialet Rekrytering av deltagare till ledarutbildning
	Juni- Aug	Innehåll för ledarutbildning
	Sep-Okt	Genomförande av två utbildningar
	Nov-Dec	Revidering av och slutföra material
	Dec	Tryck av material
2004	Jan	Utvärdering, slutrapportering och släppfest

Utbildningar genomförda av projektledaren

En aktivitet i projektbeskrivningen var att projektledaren under projektets gång skulle finnas tillgänglig som utbildningsresurs för de organisationer som ansåg sig ha behov av utbildning gällande mäns våld mot kvinnor. Utbildningarna och föreläsningarna innehöll ingen fast struktur utan formades efter behov och målgrupp. Utbildningsbeställare har varit väldigt olika målgrupper med vitt skilda yrkesområden, anställda inom stat, landsting och kommun samt ideellt verksamma, åldersgrupper som sträckt sig från högstadiet till pensionärer och utbildningar som hållits både på lokal, regional, nationell och internationell nivå.

Kvinnofridspropositionen betonas att myndighets och organisationssamverkan är den enskilt viktigaste faktorn för att effektivt kunna motverka och stoppa mäns våld mot kvinnor. Samtliga kommuner som var delfinansierare erbjöds en skraddarsydd samverkansutbildning för personal inom socialtjänst, hälso och sjukvård samt polis. Syftet med utbildningen var att över yrkesgränserna tillsammans arbeta med frågan hur den lokala samverkan kan utvecklas och förstärkas gällande arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn samt med förövarna. Att arbeta med varandra utifrån konkreta ärenden som personalen själva har erfarenheter av för att fördjupa kunskapen om varandras yrkesområden och ansvarsområden för att i längden kunna erbjuda en mer professionell och skonsam handläggning av ärenden med våldsutsatta kvinnor och deras barn. En sådan utbildning genomgick personal inom socialtjänst, hälso och sjukvård samt polis från Bjurholm, Robertsfors och Vännäs kommun. Övriga kommuner var inte intresserade av erbjudandet att få en gratis samverkansutbildning genom det projekt de själva medfinansierat. Totalt har projektledaren utbildat nästan 1200 personer genom ett varierat utbud av föreläsningar på en timme upp till endagarsutbildningar. Nedan en lista på de organisationer som erhållit utbildning (inom parentes visas antal deltagare):

Botniabanan, Olofsfors, personal, (30)
Brottsofferjourerna Västerbotten, Lycksele (50)
Dragonskolan, Umeå, studenter vid Makt och kön (30)
Dragonskolan, Umeå, personal, (50)
Kvinnoföreningen Zonta (25)
Länsarbetsnämnden, Umeå, stabspersonal (35)
Länsdelegationen i jämställdhet, Umeå (10)
Länsstyrelsen Västerbottens län, Umeå, koordinatörer för tillväxtavtalet, (10)
Malgomaj och Hembergsskolan, Vilhelmina, personal vid högstadium/gymnasie
Malå kommun, allmänheten(15)
Nordiska ministerrådet, Narva Estland, universitetsstuderande, polis, socialtjänst och hälso och sjukvårdspersonal (70)
NUS, Umeå, läkare/sjuksköterskor (30)
Parlamentet i Skopje Makedonien, politiker (50)
Riksförbundet Hem och samhälle, Stockholm, allmänhet(150)
Riksteatern, Stockholm, personal och ombud nationellt (50)
Sekreterare i TVA-analys, Umeå (10)
Sensus studieförbund Norra norrland, Älvsbyn, personal (35)
Socialtjänst, polis och hälso och sjukvårdspersonal i Vännäs, Bjurholm, Robertsfors (20)
Sveriges teaterföreningar, Umeå, representanter (60)
Synskadades riksförbund, Lycksele, medlemmar (30)
Tillväxt genom samverkan, Norsjö, projektledare, (20)
Vännäs Kvinnofridsgrupp, Vännäs (10)
Umeå fritid, Umeå, allmänhet, (100)
Umeå kommun, IFO, all personal (80)
Umeå kommun, stadsledningskontoret, personal (60)

Skolprojekt

I projektbeskrivningen var ett konkret mål att skriva en projektansökan för ett skolprojekt. Målsättningen var att söka ett nytt projekt vid slutet av projekt Kvinnofrid som kunde bli en utveckling av och fortsättning på Länsstyrelsens arbete med att arbeta förebyggande mot mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län. En samhällsarena som är betydelsefull i arbetet

med att ändra värderingar och normer är skolan, att skapa möjligheter för unga flickor och pojkar att se och nå kunskap om den ojämställda samhällsstruktur som de växer upp i för att visa på alternativa perspektiv och handlingsvägar mer i linje med de demokratiska värderingar och normer som Sverige politiskt ansluter sig till.

Projekt Skolfrid är ett treårigt projekt som syftar till att producera ett metodmaterial om hur skolor kan införliva ett könsmaktsperspektiv i skolans hela verksamhet med utgångspunkt i egna behov, erfarenheter och kunskap. Att under en processartad metod tillsammans med personal, elever och föräldrar arbeta könsmaktsmedvetet och med utgångspunkt i de erfarenheterna skriva ett metodmaterial som är överförbart på andra skolor. Sedan avslutas projektet med en medveten marknadsföring av materialet på både en regional och nationell nivå. Nedan beskrivs huvuddragen i den projektansökan som lämnades in under våren 2004 och där finansiering söks inom Mål 1. En ansökan som vid tidpunkt för skrivandet av slutrapporten inte är behandlad.

Syfte

Att genom en systematisk process öka skolpersonals och elevers medvetenhet om det normsystem som omger föreställningar om kön, makt och identitet och därigenom skapa förutsättningar för en aktiv förändring av tanke och handlingsmönster.

Att på sikt möjliggöra en integrering av en könsmaktsanalys i hela skolans verksamhet.

Övergripande mål

Att:

- systematiskt motverka könsspecifika orättvisor
- arbeta med att bryta stereotypa könsmonster
- synliggöra och ifrågasätta ojämställda normer och värderingar
- öka kunskapen om könsspecifika orättvisor både på en strukturell och individuell nivå
- främja ett tillåtande och experimenterande arbetsklimat där både barn och vuxna inte bedöms p.g.a. kön utan genom deras individuella egenskaper och personliga intressen

Konkreta mål

1. Planering, presentation och förankring

- genomföra en detaljerad projektplanering, presentera och förankra projektidén hos intresserad kommunledning, skolkontor, skolledning, personal, elever och föräldrar.

2. Könsmaktsanalys och verksamhetsinventering

- systematiskt analysera och dokumentera hela skolans verksamhet ur ett könsmaktsperspektiv i nära samarbete med personal och elever
- inventera hela skolverksamhetens ekonomiska, personella och lokalmässiga resurser ur ett integrerat jämställdhetsperspektiv som skall resultera i en verksamhetsbeskrivning och en handlingsplan

3. Processutbildning

-utarbete en processutbildning i nära samarbete med skolans personal som utgår från de behov och förutsättningar verksamheten har. Producera ett skriftligt utbildningsprogram. Processutbildningen skall bestå av teoretisk och praktisk kunskap varvat med moment av självreflexion och metodhandledning. Antalet utbildningsdagar beslutas i samråd med skolans personal. Genomföra processutbildning för samtlig personal på skolan. Utbildning kommer att erbjudas all personal på den aktuella skolan och ska även erbjudas barn- och utbildningsnämnderna i de aktuella kommunerna.

-i processutbildningen genomförs varvade moment med självreflexion där fokus ligger på att synliggöra och reflektera över sin egen roll, tänkande och beteende i förhållande till en könsspecifikt orättvis samhällsstruktur.

-erbjuda rektorer, lärare och övrig personal handledning och metoder att arbeta med utifrån en könsmaktsanalys. En metodhandledning som utgår från personalens egna dilemman, frågor och behov.

-erbjuda dels forum för regelbundna föräldraträffar med möjlighet till diskussioner, erfarenhetsutbyten, kunskapsöverföring och självreflexion och dels erbjuda gemensamma aktiviteter för föräldrar och barn utanför ordinarie skoltid

4. Metodmaterial

-utveckla ett metodmaterial med utgångspunkt i det processarbete ur en könsmaktsanalys som bedrivits på aktuell skola. Ett metodmaterial som syftar till att fungera som en inspirationskälla och möjlighet för andra skolor att genomföra en könsmaktsanalys av skolan och införliva ett integrerat jämställdhetsperspektiv på hela verksamheten.

5. Marknadsföring, presentation, spridning

-arbeta systematiskt med att marknadsföra, presentera och sprida metodmaterialet, i första hand till samtliga skolor i Västerbottens län och i andra hand till strategiska valda forum i övriga Sverige.

Samverkan

Samverkansgrupp Kvinnofrid

Bakgrund och uppstart

1997 12 16 togs ett beslut av regeringen om myndighetsgemensamma uppdrag i syfte ”...att konkretisera myndigheternas ansvar och skyldigheter att vidta åtgärder i frågor som rör våld mot kvinnor. Myndigheterna skall förebygga våldsbrott mot kvinnor, utforma åtgärdsprogram eller policydokument, samverka i dessa frågor och utveckla sitt internationella samarbete på området.”(Regeringsbeslut nr. 2, dnr A97/3077/JÄM)

Med utgångspunkt i ovanstående regeringsdirektiv tog landshövding Georg Andersson under våren 1999 initiativ till att starta en samverkansgrupp i Västerbottens län som tillsammans skulle arbeta mot mäns våld mot kvinnor. Samverkansgruppen, som döptes till Kvinnofrid, hade sitt första sammanträde 1999 03 08. Hösten 2001 tog länsrådet Göran Theolin över som sammankallande och ordförande för samverkansgrupp Kvinnofrid

Målsättning

På första mötet beslutades att samverkansgruppen skulle manifesteras att mäns våld mot kvinnor är oacceptabelt, väcka opinion och påverka samt stödja varandra i gemensamma konferenser och seminarier. Vid samverkansmötet 2001 10 03 beslutades att anta en handlingsplan för 2002-2003 med målsättning att verka förebyggande i arbetet mot mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län. Uppgifterna som samverkansgrupp Kvinnofrid åtog sig i handlingsplanen skiljde sig inte mycket åt från beslutet när gruppen bildades. Samverkansgruppen skulle manifesteras att mäns våld mot kvinnor är oacceptabelt, opinionsbilda, stödja varandras verksamheter och utveckla samverkan mellan respektive verksamheter.

Representanter

Följande representanter var närvarande vid bildandet av samverkansgrupp Kvinnofrid 1999 03 08: Brottsofferjouren, Brottsoffermyndigheten, Hovrätten, Kommunförbundet, Kvinnojouren, Landstinget, Länsstyrelsen, Polisen och Åklagarkammaren. Under årens lopp har gruppens sammansättning förändrats. Hovrätten och Åklagarkammaren valde att lämna samverkansgrupp Kvinnofrid. Hovrätten var representerad i samverkansgruppen sista gången 2001 09 12 och Åklagarkammaren sista gången 2002 09 17. Umeå universitet, Kriminalvårdsmyndigheten och Försäkringskassan har valt att gå med efter samverkansgruppen bildades. Representant från Umeå universitet deltog första gången 1999 05 05, från Kriminalvårdsmyndigheten och Försäkringskassan första gången 2002 02 26.

Antal möten

Sedan samverkansgrupp Kvinnofrid startade 1999 03 08 har 19 möten hållits. Fyra möten 1999, fem möten 2000, fem möten 2001, fyra möten 2002 och ett avslutande möte 2003. Samverkansgruppen avslutades 2003 02 28(läs mer nedan).

Verksamhet

Samverkansgrupp Kvinnofrid har sedan 1999 arbetat med att utbyta information, erfarenheter och förmedlat kunskap om respektive verksameters interna verksamhet som i någon form berört mäns våld mot kvinnor. Fortlöpande diskuterat hur förebyggande verksamhet mot mäns våld mot kvinnor på ett konstruktivt sätt kan bedrivas. Genomfört en behovsinventering av representerade myndigheter och organisationer (klar 1999 12). Skrev en handlingsplan under

hösten 2001 för att strukturera samverkansgruppens verksamhet under åren 2002-2003. Bjudit in intressanta föredragshållare i syfte att tillföra samverkansgruppen kunskap och nya perspektiv. Arbetat aktivt mot massmedia för att belysa vikten av att synliggöra mäns våld mot kvinnor ur aktuell teoretisk och praktisk kunskap. Anordnat temadagar och konferenser. 2000 03 08 arrangerades en temadag både för ungdomar (Hamnmagasinet) och för vuxna (Saga-teatern) om mäns/killars våld mot kvinnor/tjejer. 2001 02 15 arrangerades en utbildningsdag i Skellefteå om mäns våld för kvinnor för skolpersonal på gymnasiet. 2002 01 28 arrangerades konferensen *Mannen i fokus* i Umeå som belyste mäns våld mot kvinnor ur gärningsmannens, behandlarens och forskarens perspektiv. 2002 10 07 arrangerades konferensen *Barnet i fokus* i Lycksele som belyste barns utsatthet i familjer där fadern/mannen utövar våld ur offrets, 2003 04 20 anordnades *Kvinnan i fokus* i Skellefteå som synliggjorde och förmedlade aktuell kunskap om mäns våld mot kvinnor ur både offrets, behandlarens och forskarens perspektiv. Bedrivit informationspridning externt till berörda myndigheter och organisationer om samverkansgrupp Kvinnofrids arbete och existens. Författat en skrivelse till samtliga politiska partier i Västerbottens län med en uppmaning att i sin verksamhet uppmärksamma mäns våld mot kvinnor (skickades 2002 06). Arbetat fram grunden till informationsbroschyren om var tjejer och kvinnor kan vända sig om de har blivit eller känner någon som har blivit utsatta för någon form av hot, våld eller övergrepp. En broschyr som distribuerades i 100 000 exemplar till berörda organisationer i hela Västerbottens län.

Bakgrund till utveckling av samverkansarbetet

Under hösten 2002 började samverkansgrupp Kvinnofrid diskutera var fokus skulle ligga i det framtida samverkansarbetet. En majoritet av representanterna ansåg att samverkansgruppen skulle utvecklas till ett forum för visionär verksamhet. Åsikter som till stor del grundade sig på gruppens sammansättning, vilka positioner och arbetsuppgifter representanterna har och att berörd personal i den operativa verksamheten på ett mer konstruktivt sätt kan bedriva samverkansarbetet på ett lokalt plan. Med utgångspunkt i samverkansgruppens diskussioner om framtida fokus erbjöd sig Länsstyrelsen att arbeta fram ett förslag på hur samverkan mellan berörda myndigheter och organisationer skulle kunna utvecklas. Ett förslag på utveckling av samverkansarbetet som låg i linje med beslutet att den antagna handlingsplanen skulle revideras inför 2003.

Länsstyrelsens förslag

Samverkansgrupp Kvinnofrid läggs ner i nuvarande form och arbetet delas fortsättningsvis upp längs två linjer, visionärt/övergripande och konkret operativ samverkan.

Visionärt/övergripande

Den av flera uttryckta viljan att arbeta visionärt mot ett form av behandlingscentrum eller behandlings och kunskapscentrum för våldsutsatta kvinnor/kvinnor och barn eller kvinnor, barn och de våldsutövande männen fortsätter genom att en expertgrupp tillsätts för att arbeta fram ett konkret förslag. En expertgrupp som kompetens och erfarenhetsmässigt kan ta sin utgångspunkt i den gruppering som deltagit i samverkansgrupp Kvinnofrid. Länsstyrelsen som varit sammankallande för samverkansgrupp Kvinnofrid kan ansvara för att en expertgrupp bildas och bidra med en egen representant. Bildandet av en expertgrupp bör ha starkt stöd från utvalda representanters högsta verksamhetsledning och ges mandat att avsätta ett bestämt antal timmar under ordinarie arbetstid för att författa ett konkret förslag.

Representanter för en expertgrupp bör förutom en djupgående kunskap om mäns våld mot kvinnor och ett tydligt könsmaktsperspektiv väljas med utgångspunkt i vilka myndigheter och

organisationer som kommer att vara direkt eller indirekt knutna till verksamheten. Vilka huvudmän som blir möjliga, om det kan bli en eller flera huvudägare avgörs av förslag på verksamhetens innehåll och utformning.

Operativ samverkan

Länsstyrelsen sociala enhet har i uppdrag att utöva tillsyn över socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och inom ramen för det uppdraget ingår att verka för regional samverkan. Enligt en rapport från Länsstyrelsens tillsynsarbete (klar 2001 08) skall det finnas en lokal samverkansgrupp i varje kommun. Operativ samverkan mellan berörda myndigheter och organisationer anses bli mest effektiv och verksam när den sker lokalt och med stor närhet mellan inblandade verksamheter, berörd personal, offer och gärningsmän.

Med den utgångspunkten kan sociala enheten tillsammans med jämställdhetsdirektör Margareta Berggren och projektledaren för Kvinnofrid Peter Söderström utarbeta en gemensam strategi för att ge den pågående lokala operativa samverkan ute i kommunerna stöd och uppmuntran. En förutsättning för att en sådan strategi skall leda till positiva resultat anses vara att ledningen för personal inom de myndigheter och organisationer som möter våldsutsatta kvinnor, deras barn och gärningsmännen i ett tidigt skede, polis, socialtjänst samt hälso och sjukvård betonar vikten av att bedriva samverkan lokalt.

Organisation och återkoppling

Utvecklingen av både det visionära/övergripande samt operativa lokala samverkansarbetet kommer kontinuerligt att rapporteras till Länsdelegationen i jämställdhet.

Expertgrupp

Förslag antogs

Förslaget som presenterades för och antogs av både samverkansgrupp Kvinnofrid och Länsdelegationen i jämställdhet⁷, innebar att Samverkansgrupp Kvinnofrid lades ner (2003 02 28) i nuvarande form och att arbetet fortsättningsvis delades upp längs två linjer, visionärt/övergripande och konkret operativ samverkan.

Den av flera uttryckta viljan att arbeta visionärt för ett form av behandlingscentrum eller behandlings och kunskapscentrum för våldsutsatta kvinnor, kvinnor och barn eller kvinnor, barn och de våldsutövande männen fortsatte genom att en expertgrupp tillsattes för att arbeta fram ett konkret förslag. En expertgrupp som kompetens och erfarenhetsmässigt tog sin utgångspunkt i den gruppering som deltagit i samverkansgrupp Kvinnofrid. Alla organisationer som representerades i samverkansgrupp Kvinnofrid fick nominera personer till expertgruppen. Slutligen anslöt en eller flera representanter från följande organisationer till expertgruppen; Brottsoffermyndigheten, Kvinnojouren i Umeå, Kommunförbundet, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Västerbottens läns landsting och Umeå universitet. Totalt bestod gruppen av 10 personer. Två förberedande arbetsmöten hölls under 2003 för att lägga en grund för arbetssätt och mötesstruktur. Första officiella expertgruppsmötet hölls på landstinget 2003 06 11. Sedan dess har ytterligare 7 möten hållits. Det senaste 2004 06 23. Landstinget ansvarar för sekretariat är sammankallande.

---

⁷ Länsdelegationen i jämställdhet inrättades av Länsstyrelsen i Västerbotten 1996. Där ingår högsta chefen inom Landstinget, Länsarbetsnämnden, Umeå universitet, Försäkringskassan, Kommunförbundet, Länsstyrelsen samt Svenskt Näringsliv, LO;TCO, SACO

Uppdragsbeskrivning

Uppdragsbeskrivningen för utsedd expertgrupp grundar sig på en uttryckt vilja i samverkansgrupp Kvinnofrid att verka visionärt. En vilja att arbeta långsiktigt mot ett framtida mål som kunde inspirera och engagera berörda myndigheter och organisationer. Ett sådant mål kan vara att arbeta för ett förverkligande av någon form av behandlingscentrum eller behandlings och kunskapscentrum för våldsutsatta kvinnor, kvinnor och barn eller kvinnor, barn och de våldsutövande männen. Ett länscentrum eller eventuellt med ännu större upptagningsområde som kunde fungera som en viktig symbol i kampen mot mäns sexualiserade våld mot kvinnor och barn. Ett centrum som visade att Västerbottens län uttryckte en vilja att med gemensamma krafter bekämpa mäns våld mot kvinnor systematiskt.

Expertgruppens uppgift är att tillsammans diskutera och reflektera över möjligheterna att starta upp någon form av behandlings/kunskapscentrum i Västerbottens län som specialiserar sig på samhälls och folkhälsoproblemet mäns våld mot kvinnor. Att expertgruppens deltagare genom den kunskap och erfarenhet som varje individ besitter utifrån respektive verksamhetsområde belysa frågan ur ett flertal perspektiv. Diskutera och reflektera över vilka fördelar och nackdelar som ett eventuellt center kan ha, vilken organisationsform det skulle ha, vilket innehåll som skulle vara önskvärt och/eller nödvändigt, vilka myndigheter och organisationer som skulle vara direkt ansvariga och vilka som skulle knytas indirekt till centret m.m.

Slutmålet blir för expertgruppen att, efter ett begränsat antal möten, lägga fram en bedömning av möjligheterna att starta upp någon form av behandlings och kunskapscentrum i Västerbottens län som fokuserar på att motverka/ta hand om konsekvenserna av mäns våld mot kvinnor och barn. Vid en positiv bedömning även lägga fram ett förslag på hur ett eventuellt center skulle behöva utformas.

Överenskommelse

Expertgruppen har utifrån sina möten antagit utgångspunkten att mäns våld mot kvinnor måste bekämpas metodiskt och systematiskt, bedrivs genom samordnad myndighets och organisationssamverkan och syfta till att förändra normer, värderingar och arbetsrutiner på ett samhällsstrukturellt plan. En utgångspunkt, som för att kunna förverkligas, kräver en organisatorisk enhet vilken kan fungera som en pådrivande faktor fram till den dag en organisatorisk strukturell förändring genomförs.

Expertgruppen har kommit överens om att en projektledare behöver anställas för att på heltid grundligt undersöka förutsättningar för en uppstart av ett behandlings och kompetenscenter vad gäller mäns våld mot kvinnor. Det behöver göras en behovsinventering, en innehållsanalys, en resursinventering och en finansiell analys för att få en helhetsbild av förutsättningarna och kunna presentera undersökningen för berörda beslutsfattare. En undersökning som expertgruppens representanter utifrån sitt begränsade uppdrag tidsmässigt inte själva har möjlighet att genomföra. Under analysens genomförande kommer expertgruppen att fungera som referensgrupp och därigenom fortsätta att utnyttja sin kompetens till det ursprungliga syftet. Detta är en kort bakgrund till den projektansökan som projektledaren för Kvinnofrid skrev och lämnade in från expertgruppen våren 2004.

Förändringsförslag

Behovsinventering

En av de förändringsförslag som skulle genomföras enligt projektbeskrivning var att inventera hur mycket ekonomiska och personella resurser som berörda myndigheter och organisationer lägger ner på arbetet med mäns våld mot kvinnor. Ett samarbete med en student på Umeå universitet inleddes hösten 2001. Behovsinventeringen skulle genomföras tillsammans för att senare ligga till grund för en examensuppsats samt bli ett delresultat av projekt Kvinnofrid. En enkät togs fram och skickades ut till en begränsad del av berörda myndigheter och organisationer i Västerbottens län (se nedan). Efter att svaren från enkäterna kommit in fullföljde studenten inte samarbetet och projektledaren hade inte möjlighet tidsmässigt att djupgående analysera enkäterna och skriva en rapport. Däremot gjordes en sammanställning av svaren, men utan en medföljande analys. Sammanställningen ger ändå en ganska klar uppfattning om att arbetet med mäns våld mot kvinnor är väldigt lågt prioriterat.

Nästan ingen organisation (förutom ASTA-teamet på landstinget och Kvinnojourerna som nästan uteslutande arbetar ideellt) har personal som enbart arbetar med mäns våld mot kvinnor och nästan ingen organisation (förutom ASTA-teamet och Kvinnojourer) kan svara på hur mycket ekonomiska medel av total budget som läggs ner på arbetet med mäns våld mot kvinnor. Osäkerheten över hur egna ekonomiska medel används är intimt förknippat med att i princip (förutom ASTA-teamet, Kvinnojourerna och en socialtjänstmottagning) ingen för statistik över hur många individer de inom sin verksamhet möter som har utövats eller blivit utsatt för våld. En frånvaro av dokumentation som försvårar eller omöjliggör kunskap om nedlagd arbetstid på frågan och ett tydligt tecken på att arbetsuppgiften att arbeta med mäns våld mot kvinnor inte är strukturellt förankrad i arbetsbeskrivningar och arbetsrutiner. Den kunskapsutveckling som rapporteras är sporadisk och innefattar enstaka föreläsningar eller utbildningsdagar och innehåller ingen redovisning av medvetna långsiktiga utbildningssatsningar. Vilket kanske heller inte genomförs på grund av att statistik inte förs och att arbetsuppgifter och rutiner verkar vara odefinierade. Ett resultat som även om det inte är analyserat på ett djupare plan ändå visar att arbetet med mäns våld mot kvinnor är ett lågt prioriterat ämne och kunskapsområde i stat, kommun och landsting.

Enkät skickades till följande organisationer:

Västerbottens läns landsting

Geriatriskt Centrum
Hand och Plastikkirurgen
Hud och STD-kliniken
Kirurgkliniken
Kvinnokliniken
Medicinkliniken
Psykiatriska kliniken
Rehabiliteringsmedicin
Ortopedkliniken
Öron, näsa, hals kliniken

Backens Vårdcentral
Böleängs Vårdcentral
Ersboda Vårdcentral
Mariehems Vårdcentral

Umeå Vårdcentral
Tegs Vårdcentral
Ålidhems Vårdcentral

Folktandvården
Grubbe
Teg
Umedalen

Umeå Kommun

Individ och Familjeomsorg
Äldreomsorg

Övriga

Brottsofferjouren
Brottsoffermyndigheten
Kvinnojouren
Länsstyrelsen
Polisen
Umeå Universitet
Åklagarmyndigheten

Granska utbildningsplaner

Bakgrund

Enligt regeringsuppdrag inrättades 1993 en särskild Kvinnovåldskommission med uppgift att utifrån ett kvinnoperspektiv göra en översyn av frågor rörande mäns våld mot kvinnor. En del av uppdraget bestod i att analysera och utvärdera i vilken utsträckning våld mot kvinnor tas upp i olika yrkesutbildningar vid svenska universitet och högskolor. I huvudsak kartlades grundutbildningarna för jurister, läkare, poliser, psykologer, sjuksköterskor och socionomer.

Resultatet blev att Kvinnovåldskommissionen, i sitt huvudbetänkande, riktade skarp kritik mot att undersökta utbildningar i väsentligt avseende saknade kunskapsinslag om mäns våld mot kvinnor. Kritiken anfördes i tre steg, dels visade kartläggningen att våld mot kvinnor ytterst sällan explicit omnämndes i utbildningsplanerna, dels visade sig kunskapsområdet vara en fråga för frivilliga eldsjälur och dels riktades kritik mot att könsperspektiv inte, i någon större utsträckning, beaktades och prioriterades i utbildningarna.⁸ Kommissionen föreslog ”att examensordningen och dess målbeskrivningar för utbildning av socionomer, läkare, sjuksköterskor, psykologer och jurister kompletteras, så att det klart framgår att våld mot kvinnor och andra könsaspekter skall belysas i dessa utbildningar.”⁹

Kvinnovåldskommissionens huvudbetänkande låg till grund för Kvinnofredspropositionen 1997/98, i vilken regeringen bl.a. skrev ”Kommissionens utredning visar således på betydande brister i den svenska högskoleutbildningens i detta avseende. Viktiga yrkesgrupper saknar därmed insikter i och kunskap om jämställdhet mellan kvinnor och män och våld mot kvinnor. Dessa frågor måste därför på ett helt annat sätt än hittills behandlas under

---

⁸ Socialdepartementet; Huvudbetänkande av Kvinnovåldskommissionen; *Kvinnofred* SOU 1995:60. Del A, s 390-392.

⁹ *Ibid.* s 390.

grundutbildningen, framför allt för dem som skall arbeta inom socialtjänsten, hälso och sjukvården och inom rättsväsendet.”¹⁰

Regeringen delade ”kommissionens uppfattning att dessa frågor måste tas upp i grundutbildningen för berörda yrkesgrupper”¹¹ ”[e]ftersom mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt uttryck för bristande jämställdhet i samhället såväl som mellan enskilda kvinnor och män.”¹² Regeringen uttryckte att om de berörda yrkesgrupperna aktivt ska kunna arbeta för att motverka våld mot kvinnor ”kan inte dessa frågor endast vara ett valfritt moment eller beroende av enskilda lärares engagemang i frågan.”¹³

Specifikt lades ett förslag att komplettera examensordningen för en rad olika grundutbildningar, bland annat jurister, läkare, psykologer, sjuksköterskor och socionomer. Med ”syfte att säkerställa att jämställdhetsfrågor och frågor om våld mot kvinnor blir belysta i relevanta yrkesutbildningar.”¹⁴

Regeringen ansåg även att det mot bakgrund av de brister som kommissionen pekat på fanns skäl att ge Högskoleverket ett särskilt uppdrag att ”inom ramen för sina ordinarie arbetsuppgifter under 3 år följa upp och utvärdera på vilket sätt universiteten och högskolorna beaktar de nya kraven i examensordningen och hur de ändrade målbeskrivningarna kommer i konkret uttryck i undervisningen.”¹⁵

Syfte

Syftet med inventeringen har i ett första steg varit att undersöka vilken kunskap som idag förmedlas om mäns våld mot kvinnor inom de nämnda grundutbildningarna vid Umeå universitet. Med utgångspunkt i Kvinnovaldskommissionens huvudbetänkande 1995 och Kvinnofridspropositionen 1997/98. I undersökningen ingår att studera utbildningsplan, kursplaner och litteraturlistor för respektive program. Med avsikten att bidra till ökad förståelse för det textmaterial som finns att tillgå inom respektive utbildning har en enkät utformats. Enkäten har riktats till studierektorer/prefekter för berörda utbildningsprogram eller institutioner vid Umeå universitet.

Beroende på hur välintegrerat ämnesområdet mäns våld mot kvinnor är inom de berörda utbildningarna är målsättningen att, i ett andra steg och i samarbete med universitetet presentera ett kunskapsunderlag angående mäns våld mot kvinnor som kan ligga till grund för en eventuell utveckling och komplettering av nuvarande kursplaner. Undersökningen påbörjades 2002 och slutfördes våren 2004. Rapporten delges Umeå universitet vid projektavslut.

Resultat

Föreliggande undersökning har inom ramarna för projekt Kvinnofrid inventerat grundutbildningarna för juris kandidat-, läkar-, psykolog-, sjuksköterske- och

---

¹⁰ Regeringens proposition 1997/98:55, *Kvinnofrid*. Stockholm 1998, s 68

¹¹ *Ibid.* s 69

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.* s 67

¹⁵ *Ibid.* s 70. HSV:s kommentar var ”att jämställdhetsaspekten alltid skall beaktas i de uppföljningar och utvärderingar som verket genomför” därför ”är kommissionens förslag i denna del i allt väsentligt redan uppfyllt” Regeringens bedömning var att ”Mot bakgrund av de brister som kommissionens granskning har pekat på och de förändringar av examensordningarna som kommer att göras” ändå ”finns skäl för att ge Högskoleverket ett särskilt uppdrag i denna fråga.” *Ibid.* s 70

socionomprogrammet vid Umeå universitet. Med utgångspunkt i Kvinnovaldskommissionens huvudbetänkande 1995 och Kvinnofredspropositionen 1997/98. Syftet med inventeringen har varit att undersöka vilken kunskap som idag förmedlas om mäns våld mot kvinnor inom de nämnda grundutbildningarna vid universitetet. I undersökningen har ingått att studera utbildningsplan, kursplaner och litteraturlistor för respektive program. Kompletterande uppgifter utöver det textmaterial som fanns att tillgå inom respektive program efterfrågades i form av en enkät. Inventeringen har genomförts i samarbete med universitetet och med hjälp av anställda inom respektive utbildning som bistått undersökningen med såväl material som relevant kunskap.

Examensordningen

Enligt Kvinnofredspropositionen 1997/98 skulle examensordningen för jurist, läkare, psykolog, sjuksköterska och socionom kompletteras med en bestämmelse som skulle "säkerställa att jämställdhetsfrågor och frågor om våld mot kvinnor blir belysta" inom utbildningsprogrammets ramar. Där anges också att kunskap om mäns våld mot kvinnor för berörda yrkesgrupper som "är centrala för bemötandet av kvinnor som har utsatts för våld och för att aktivt arbeta med att motverka våld" inte kan vara "ett valfritt moment eller beroende av enskilda lärares engagemang i frågan."¹⁶

Den bestämmelse som införts i examensordningen efter Kvinnofredspropositionen för samtliga utbildningsprogram vi inventerat är att studenterna skall ha "förvärvat kännedom om sådana samhälls och familjeförhållanden som påverkar kvinnor och mäns livsbetingelser". Bestämmelsen infördes 1998 09 01 och har formulerats lite olika beroende på utbildningsprogram. Därutöver har juristutbildningen fått en ny bestämmelse inskriven i sin examensordning som specifikt har ett våldsperspektiv. Där står att studenterna skall ha "förvärvat kunskaper om hur fysiskt och psykiskt våld påverkar kvinnor och män".

I regeringens faktablad 2001 Uppföljning av Kvinnofredsreformen står det att "ändringar gjorts i ett flertal examensordningar. Kunskap som rör våld mot kvinnor och jämställdhet belyses nu i examensordningen för " bl.a. jurister, läkare, psykologer, sjuksköterskor och socionomer.¹⁷ Informationen i faktabladet stämmer enbart överens med examensordningen för juristlinjen, även om denna skrivning är könsneutral.¹⁸

Förändringarna i examensordningen efter Kvinnofredspropositionen, för de utbildningsprogram vi inventerat, ligger inte i linje med Kvinnovaldskommissionens förslag att det klart ska framgå att våld mot kvinnor skall belysas. Regeringens tydliga stöd i propositionen för kommissionens förslag, remissinstansernas positiva inställning till kommissionens förslag, formuleringen om att kompletteringen av examensordningen hade som "syfte att säkerställa att jämställdhetsfrågor och frågor om våld mot kvinnor blir belysta i relevanta yrkesutbildningar" tillsammans med formuleringen i regeringens faktablad (se ovan) angående förändringen av examensordningen, var alla faktorer som talade för en tydlig bestämmelse i examensordningen gällande kravet på kunskapsöverföring om våld mot kvinnor. Det är därför svårt att förstå hur kompletteringen av examensordningen för läkare, psykolog, sjuksköterska och socionom överensstämmer med skrivningen i propositionen och uppfyller regeringens slutgiltiga bedömning.

---

¹⁶ Prop. 1997/98:55, sid. 69

¹⁷ Faktablad 2001, sid. 10

¹⁸ Det betyder att kunskapsförståelsen styr tolkningen och att mäns våld mot kvinnor som enligt Kvinnofredspropositionen är ett uttryck för en maktobalans mellan könen kan osynliggöras.

Om den gjorde det skulle det innebära att bestämmelsen ”förvärvat kännedom om sådana samhälls och familjeförhållanden som påverkar kvinnor och mäns livsbetingelser” skulle ”säkerställa” att kunskap om våld mot kvinnor inte bara förmedlas utan behandlas på ”ett helt annat sätt än hittills”, som obligatoriska moment under grundutbildningen vilka inte är avhängiga ”enskilda lärares engagemang i frågan” och råda bot på denna ”allvarliga brist” på kunskapsöverföring i ämnet.¹⁹ Frågan är vilken betydelse bestämmelsens allmänna karaktär, till skillnad från det våldsperspektiv som skrivits in i examensordningen på juristlinjen, har för realiserandet av viljeinriktningen och förslagen i propositionen.

Förklaringen vi fick angående avsaknaden av juristlinjens inkluderande av våld i examensordningen för övriga program var att förändringar och införandet av nya bestämmelser i en universitetsutbildnings utbildningsplan beslutas av regeringen kollektivt och är ett resultat av förhandlingar mellan olika intressen. Argumentet att regeringen inte vill detaljstyra utbildningar genom tydliga bestämmelser i examensordningen överensstämmer inte med att i det här fallet två utbildningsprogram, till skillnad från de övriga, förhandlade sig till programspecifika mål i linje med propositionens förslag. Godtyckligheten i en förhandlingsprocedur som styrs av olika intressen är förutsättningar för en genomgripande förändring i universitetsväsendet, som i denna fråga verkar stå i motsats till de nödvändiga åtgärder som Kvinnovaldscommissionen och Kvinnofredspropositionen lade fram.

Följande uppgifter var den utgångspunkt som låg till grund för vår inventering av jurist, läkare, psykolog, sjuksköterske och socionomprogrammet på Umeå Universitet.

Utbildningsplan, kursplaner, kurslitteratur och enkät

Det bör anmärkas att betoningen på *bör* vad gäller avsikterna att belysa könsaspekter i utbildningen enligt examensordningen inte är ett fritt val utan sedan 1998 utgör ett av sammanlagt fem bindande programspecifika mål.

I utbildningsplanen för psykologprogrammet anges inte kompletteringen av examensordningen, enligt SFS 1998:1003.²⁰

Kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor ter sig utifrån den kunskap och information som erhållits, med andra ord vara en fråga för eldsjälarna inom utbildningen.

Kvinnovaldscommissionens kartläggning av yrkesutbildningarna för jurister, läkare, psykologer, sjuksköterskor och socionomer resulterade i kritik i tre steg: våld mot kvinnor omnämndes ytterst sällan explicit i utbildningsplanerna, kunskapsområdet visade sig vara en fråga för frivilliga eldsjälarna och kritik riktades mot att könsperspektiv inte, i någon större utsträckning, beaktades och prioriterades inom utbildningarna. Kommissionens kritik har använts som struktur för det resultat som växte fram under vår studie. Ingen av de fem utbildningarna visade sig ha programspecifika mål där det klart framgår att våld mot kvinnor ska belysas. Juris kandidatprogrammet har däremot inskrivet i sin examensordning en särskild bestämmelse om att studenterna skall ha ”förvärvat kunskaper om hur fysiskt och psykiskt våld påverkar kvinnor och män.”²¹ En bestämmelse som ur ett könsmaktsperspektiv självklart inkluderar kunskapsöverföring av mäns våld mot kvinnor, men som ur ett könsmaktsneutralt perspektiv kan tolkas på annat sätt.

---

¹⁹ Prop.1997/98:55, sid. 67-69

²⁰ Se bilaga 6.

²¹ Examensordningen

Till skillnad från de övriga fyra yrkesutbildningarna bedriver juristprogrammet obligatorisk och explicit integrerad utbildning i kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor, motsvarande uppskattningsvis 5 poäng (exklusive examensarbeten). Inom utbildningen finns det tre kvinnliga lärare som delvis undervisar om mäns våld mot kvinnor. Kunskapsområdet anses vara prioriterat på utbildningen och resurserna tillräckliga. Ändringen i examensförordningen anges vara ett resultat av Kvinnofridspositionen.

Den inom juristutbildningen integrerade och *obligatoriska* undervisningen om mäns våld mot kvinnor utövas i huvudsak på termin fyra, *Straff- och processrätt*. Inom utbildningen finns även möjlighet för den intresserade studenten att läsa den valbara fördjupningskursen *Kvinnorätt*, 10 poäng. Litteraturlistorna på juristprogrammet har tydliga inslag av genusperspektiv och på termin fyra återges i den obligatoriska kurslitteraturlistan tre böcker, motsvarande ungefär en fjärdedel av listans totala omfattning, med explicit koppling till mäns våld mot kvinnor eller sexualiserat våld mot kvinnor. Perspektivet är tydligt könsstrukturellt. Därutöver finns en förhållandevis rik flora av referenslitteratur angivet både med genusperspektiv och tydlig koppling till kunskap om mäns våld mot kvinnor. Innehållet i utbildnings, kursplaner, litteraturlistor tillsammans med enkätsvaren verkar överensstämma väl med det programspecifika målet att studenterna skall erhålla kunskap om våld mot kvinnor.

Betoningen på våld i juristprogrammets målbeskrivning verkar på Umeå universitet ha betydelse för den undervisning som bedrivs på programmet.

Läkarprogrammet med sina 220 poäng och stora kvantitet av kurser, däribland den nya kursen *Kvinna-Barn* på termin 11, saknar med utgångspunkt i kursplaner och kurslitteraturlistor genomgripande utbildning rörande såväl genusfrågor som kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor. Den litteratur som anges på kursen saknar explicit anknytning till såväl våld mot kvinnor som könsstrukturella aspekter på våld. Sexuella övergrepp på barn och ungdomar belyses dock i kursplanen och litteraturen. Enligt besvarade enkäter anges både på institutionen för klinisk vetenskap och institutionen för kirurgisk och perioperativ vetenskap att det finns sex lärare som delvis undervisar om mäns våld mot kvinnor, att det finns en lärare på institutionen för folkhälsa och medicin, att det inte finns någon lärare på institutionen för farmakologi och klinisk neurovetenskap vilket också är fallet gällande de fem institutioner som återsänt enkäten obesvarad. Vid institutionen för klinisk vetenskap uppskattades att det inom institutionens ramar undervisades mellan fem och tio poäng om mäns våld mot kvinnor, övriga som besvarat frågan angav mindre än en poäng eller ingenting alls. Kunskap och utbildning om mäns våld mot kvinnor ansågs inte prioriteras på utbildningen, men i den nya utbildningsplanen *U2000* avses såväl könsperspektiv som misshandel ingå som integrerat kunskapsområde i läkarprogrammet.

På samma sätt som läkarprogrammet, saknar psykologprogrammet uttalade kunskapsinslag om mäns våld mot kvinnor. Varken kursplaner eller kurslitteraturlistor har explicit koppling till kunskapsområdet och trots att det i textmaterialet inte går att påträffa en enda bok med utpräglad anknytning till mäns våld mot kvinnor bedrivs, enligt information lämnad i enkäten, ungefär två poäng integrerad undervisning om mäns våld mot kvinnor. Utifrån psykologprogrammets kursplaner och litteraturlistor är det svårt att se var dessa två poäng ingår. Dessutom kan det vara befogat att ställa frågan om två poäng är att anse tillräckligt i jämförelse med de 200 poäng som utbildningen omfattas av. Studierektorns åsikt att kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor inte är ett prioriterat område inom psykologutbildningen verifierades under granskningsarbetet.

Det generella mönstret, att kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor saknas inom de berörda utbildningarna lyser även igenom i inventeringen av sjuksköterskeprogrammet. Samtidigt som de olika kursplanernas målbeskrivningar anger att köns- och genusperspektiv ska belysas i utbildningen är variationen och förekomsten av kurslitteratur med anknytning till ämnesområdet begränsad. Dessutom saknas explicita mål- och innehållsbeskrivningar rörande mäns våld mot kvinnor i de olika kursplanerna. Detta till trots återfinns i kurslitteraturlistan en rapport om 28 sidor med uttalad titel rörande våld mot äldre inom familjer. Huruvida mäns våld mot kvinnor beaktas i rapporten är av naturliga skäl svårt att bedöma. Annan litteratur med explicit anknytning till våld står inte att hitta i kursplanerna.

Den sista utbildningen i undersökningen skiljer sig inte nämnvärt från de tre sist omnämnda yrkesprogrammen. Trots socionomprogrammet med sina 140 poäng och mängder av litteratur och målformuleringar i kursplanerna samt flertalet inriktningar på kurserna, finns inte en enda kursbok eller målbeskrivning angiven med explicit koppling till mäns våld mot kvinnor. Sexualiserat våld mot barn belyses dock i viss utsträckning likaså förefaller ambitionen vara, med utgångspunkt i angiven litteratur, att inte bara könsperspektiv ska integreras i utbildningen utan även könsmaktsperspektiv. Därför är det speciellt förvånande att mäns våld mot kvinnor inte bereds plats inom dessa ramar. Med tanke på att samarbete bedrivs med juristutbildningen är frågan varför den kompetens som finns inom juristprogrammet inte tas tillvara på? Varför inte göra åtminstone delar av kvinnorrätten exempelvis delmomentet sexualiserat våld obligatoriskt för, både jurister och socionomstudenter?

Frågan är avslutningsvis, med anknytning till inventeringen av socionomprogrammet, om socionomexamen med nuvarande utbildning verkligen ger de "teoretiska och praktiska kunskaper som är betydelsefulla för förebyggande och behandlande arbete" när det gäller befattningshavares möte med våldsutsatta kvinnor?

Samma fråga är relevant för åtminstone fyra av de fem inventerade yrkesutbildningarna. Ger verkligen utbildningarna tillräckligt med förtrogheter i kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor för att i sin yrkesverksamhet förberedas inför mötet med den kvinna som utsatts av våld av en man? Samtliga utbildningsplaner markerar att berörd utbildning ger de teoretiska kunskaperna och färdigheterna samt den praktiska tillämpningen som behövs för att kunna bedriva kvalificerat arbete efter avslutad utbildning. Kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor förefaller, bortsett från juristutbildningen, räknas till ett av de områden som inte fordras för att kunna bedriva kvalificerat arbete.

Juristprogrammet med sina fem poäng undervisning i kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor utmärker sig i jämförelsen med de övriga utbildningarna. Självfallet finns fog att diskutera vad som konstituerar acceptabel eller tillfredställande utbildningsnivå i frågan. Med utgångspunkt i att en utbildning ska avhandla en rad olika viktiga och relevanta teman och kunskapsmoment, förefaller fem poängs studier det vill säga fem veckors heltidsstudier vara en acceptabel miniminivå. Dessutom bedrivs undervisningen utifrån tydligt könsstrukturellt perspektiv, vilket utgör en av grunderna i förståelsen för mekanismerna bakom mäns våld mot kvinnor.

Kritiken från Kvinnovåldskommissionen står i huvudsak fast. Fyra av fem utbildningar saknar fortfarande i väsentligt avseende genomgripande utbildning om mäns våld mot kvinnor och det trots att kunskapsområdet torde kunna integreras i flertalet moment i samtliga utbildningar.

Diskussion

Frågans legitimitet

Förståelsen för vad propositionen hade givit för konkreta resultat gällande omskrivning av examensordningen var central för den inventering vi genomfört.

Trots den skarpa kritik som Kvinnovåldskommissionen 1995 riktade angående avsaknad av kunskapsinnehåll rörande mäns våld mot kvinnor, tenderar bristerna fortfarande vara lika påtagliga. Inte nog med att utbildningsinnehåll i väsentlig del saknas på fyra av fem utbildningar är frågan vad kommissionens admonition i själva verket resulterade i.

Regeringen markerade i Kvinnofridspropositionen att mäns våld mot kvinnor var ett allvarligt samhällsproblem som måste belysas i yrkesutbildningar vid universitet och högskola, "[a]tt så inte sker idag är en allvarlig brist."²² Regeringen lade förslag om att examensordningen skulle kompletteras "så att dessa frågor måste tas upp i grundutbildningen för berörda yrkesgrupper".²³ Regeringen gick således i huvudsak på kommissionens linje och menade att "[m]ot bakgrund av de brister som kommissionens granskning pekat på och de förändringar av examensordningen som kommer att göras avser regeringen [...] att det finns skäl att ge Högskoleverket ett särskilt uppdrag i denna fråga."²⁴

Vad som blev av regeringens förslag har redan nämnts, ingen komplettering av examensordningarna såsom regeringen föreskrev och inget uppdrag till Högskoleverket.

De följdfrågor som uppkom i samband med insikten att examensordningen inte kompletterats samt att Högskoleverket inte tilldelats det specifika uppdraget enligt regeringens förslag, tog veckor att få svar på. I allmänhet var kunskaperna inom de ansvariga myndigheterna rörande regeringens förslag på förbättrad yrkesutbildning, bristfälliga. I ett flertal fall saknades förtroendet att examensordningen inte kompletterats så som föreskrivits, vilket även avspeglade sig på regeringskansliets faktabladet *Uppföljning av Kvinnofridsreformen*, från 2001. Faktabladet informerar att "[k]unskap som rör våld mot kvinnor och jämställdhet belyses nu i examensordningen för jurister, läkare, sjuksköterskor, barnmorskor, psykologer, psykoterapeuter, socionomer, teologer och i social omsorgsexamen."²⁵ En information som vi idag vet är felaktig.

Förutom juristprogrammet som har våld som ett programspecifikt mål bedriver övriga utbildningar ingen uttalad utbildning om mäns våld mot kvinnor. Viktigt att notera i sammanhanget är dock att undervisningen på juristutbildningen, i likhet med samtliga utbildningar, bedrivs av frivilliga eldsjälar. Frågan är vilken kunskapsförmedling rörande mäns våld mot kvinnor som praktiserats utan dessa eldsjälar och institutionens regeringsprojekt? Det förefaller vara en lycklig kombination av båda faktorer som bidragit till att mäns våld mot kvinnor är integrerat på juristutbildningen vid Umeå universitet.

Projektet är ett beslut från regeringen där Högskoleverket gavs i uppdrag att fördela 2 miljoner kronor för utvecklingsarbete inom jurist- och ekonomutbildningen. "Syftet var

---

²² Regeringens proposition 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s 69.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Regeringskansliet; *Uppföljning av Kvinnofridsreformen*. Faktablad 2001. Stockholm 2001, s 10.

främst att ge studenterna de kunskaper och insikter som behövs för att i sin framtida yrkesutövning kunna identifiera och analysera olika frågeställningar ur ett genusperspektiv.”²⁶

Det är svårt, om inte omöjligt att bedriva kvalitativ kvalificerad utbildning rörande mäns våld mot kvinnor om inte genusperspektiv först beaktas. För att förstå mekanismerna bakom våldet behövs även kunskap och förståelse kring andra könsspecifika orättvisor i samhället vilka bygger på könsstrukturella normer och värderingar, formade under avsevärd historisk tid. Ett genomgripande och konsekvent genusperspektiv med könsmaktsaspekter utgör grunden för att skapa legitimitet och insikt i kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor.

Frågan är om inte legitimitetsaspekten kan sägas vara central för integreringen av kunskapsinnehåll rörande mäns våld mot kvinnor inom samtliga kartlagda utbildningar. Inom juristprogrammet har kunskapsområdet dels genom komplettering av examensordningen, dels genom regeringsprojektet och ekonomiska medel troligen inneburit viss legitimering för eldsjälarna inom institutionen att bedriva undervisning om sexualiserat våld. Majoriteten av utbildningsprogrammet saknar kanske legitimitet att bedriva undervisning med utgångspunkt i köns- och genusperspektiv, varför inte heller mäns våld mot kvinnor beaktas i någon större utsträckning. Att därutöver endast erhållit två fullständigt besvarade enkäter av sammanlagt 18 utskick, trots påminnelser, visar kanske ytterligare på områdets legitimitet och prioritet.²⁷

Lagstiftning och förordningar förefaller ha normgivande effekt, inte minst vad gäller utbildningsfrågor. Juristutbildningen på Umeå universitet som i sin examensordning har våld inskrivet bedriver även explicit utbildning om mäns våld mot kvinnor. Om detta samband även gäller vid de övriga universiteten går inte att besvara. Trots detta faktum är det fortfarande viktigt att betona att juris kandidatutbildningens erhållna formulering kring våld i examensordningen inte har samma formulering som regeringen gav förslag på. Betoningen på *mäns våld mot kvinnor* valdes bort på samtliga utbildningar, även vid juristutbildningen som tillsammans med teologutbildningen var de enda programmen som fick ett våldsperspektiv inskrivet i sina programspecifika mål. Den skrivning som blev efter examensordningens komplettering 1998 om att studenterna ska ha; ”förvärvat kunskaper om hur fysiskt och psykiskt våld påverkar kvinnor och män ”är könsneutral och betonar varken att våld ska beaktas eller problematiseras utifrån ett könsmaktsperspektiv.

Detta trots att regeringen i Kvinnofridspropositionen betonade att ”mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt uttryck för bristande jämställdhet i samhället [...] och angeläget att utbildningarna tar upp också dessa frågor.”²⁸

Retorik eller praktik

I anslutning till den redogörelse och diskussion som förts i ovanstående avsnitt aktualiseras frågan varför regeringens förslag om förbättrad yrkesutbildning inte implementerats.

Den kunskap som Karin Odencrants, på Utbildningsdepartementet, bidragit med gällande förordningsändringar ställer frågan i ett nytt perspektiv. Förordningar är inte riksdagsbundna. Det innebär att det är regeringen som utan riksdagens inflytande ändrar och antar förordningar, i detta fall examensordningen. Likaså är det *regeringen* som tilldelar

²⁶ <http://www.hsv.se/jurister/> Hämtat 2002-01-15.

²⁷ Framhållas bör att respondenten för sjuksköterskeprogrammet meddelat svar kommer men försenats på grund av yttre omständigheter. Respondenten för programkommittén för läkarutbildningen har efter överenskommelse med projektledaren meddelat att enkäten inte behöver besvaras.

²⁸ Regeringens proposition 1997/98:55, s 69.

regeringsuppdrag till andra myndigheter. Utan omskrivning i examensordningen – inget
regeringsuppdrag till Högskoleverket.

Frågan är således varför examensordningen inte kompletterats enligt regeringens *eget* förslag?
Varför gå på Kvinnovåldskommissionens linje i propositionen om förslaget inte avses
implementeras?

Naturligtvis finns en rad olika möjliga förklaringar till varför inte regeringen implementerat
sitt eget förslag om förbättrad yrkesutbildning, anledningar som inte kommit fram i
undersökningens förundersökning. Ur en könsfaktsteoretisk utgångspunkt kan följande
tolkning göras.

Feminister har länge hävdade att intressen, frågor och problem som inverkar på kvinnors liv
inte, i samma utsträckning som frågor som härrör mäns intressesfär, prioriteras på den
politiska agendan varför policyprocessen måste ses i relation till den könsfaktsteoretiska ordning som
råder i samhället.²⁹ En könsfaktsteoretisk ordning vilken ur feministiskt perspektiv ”upprättar en
mansdominerade rättssyn, utifrån en manlig erfarenhetsvärde, normer för det riktiga och
faktiska förhållandet mellan liv och lag.”³⁰ Med detta menar feministen och juristen Catherine
A MacKinnon att det är utifrån manliga intressen som lagar och förordningar stiftas.
”Maktinnehavarna i det civila samhället, inte kvinnor, utformar det civila samhällets normer och
de institutioner som bevarar den rådande ordningen.”³¹

Mäns våld mot kvinnor utgör en av många frågor som, före Kvinnovåldskommissionens
huvudbetänkande och Kvinnofredspropositionens tillkomst, inte prioriterades på den politiska
dagordningen. Mäns våld mot kvinnor har i första hand betraktats som en fråga som bäst bör
lösas i det privata. MacKinnon skriver att ”[d]et finns ingen lag som ger män rätt att
misshandla sina fruar. Eftersom det inte finns något som hindrar dem har det inte varit
nödvändigt.”³² Våld mot kvinnor har i huvudsak betraktats som en manlig äktenskaplig
rättighet varför det inte funnits anledning att stifta lagar som förbjuder män att slå kvinnor.

Även om olika åtgärder mot mäns våld mot kvinnor vidtagits under de senaste åren har inte
problemet tillskrivits tillräcklig dignitet för att även, i statens tjänst genom universiteten,
införliva adekvat kunskapsförståelse gällande mäns våld mot i kvinnor i berörda
grundutbildningar. Att examensordningen dessutom är en förordning innebär i realiteten att
regeringen i en proposition i ett första skede kan anta och ge förslag på skrivningar,
skrivningar som i ett andra skede aldrig behöver verkställas. Regeringen har med andra ord
makt att i praktiken definiera och prioritera – i förordningar och därmed makt att definiera
förutsättningar för den praktiska verksamheten.

Med utgångspunkt i de faktiska prioriteringar som regeringen gjorde, eller närmare bestämt
inte gjorde förefaller MacKinnons teori åtminstone ha förklaringsvärde i sammanhanget, eller
som Karin Odencrants uttryckte ”[d]e formuleringar som beslutas om i förordningar är
resultat av interna diskussioner och avvägningar mellan - ibland många olika - olika krav och
intressen.”

---

²⁹ Hawkesworth, Mary; *Policy studies within a feminist. Policy Sciences*, vol. 27, nr. 2-3, 1994, s 97-118.

³⁰ MacKinnon, A Catharine; *Plädering för en feministisk rättsteori i Kvinnovetenskaplig Tidskrift*,
1991, nr 1, s 17.

³¹ MacKinnon, A Catharine; *Plädering för en feministisk rättsteori i Kvinnovetenskaplig Tidskrift*,
1991, nr 1, s 17.

³² MacKinnon, A Catharine, s 17.

Med utgångspunkt i undersökningen är det svårt att tolka dessa dominerande krav och intressen som någonting annat än uttryck för könsmakt och bristande kunskapsförståelse för samhällsproblemet mäns våld mot kvinnor. Motståndet mot konkreta och starkt förändringspådrivande åtgärder för ett mer jämställt samhälle inom politiken i samverkan med andra samhällsaktörer verkar fortfarande vara starkare än de krafter som strävar efter rättvisa villkor mellan kvinnor och män. Den dagen när kunskapsförståelse ur ett könsmaktsperspektiv angående mäns våld mot kvinnor skrivs in i examensordningar för berörda grundutbildningar har en kraftfull politisk markering genomförts gällande de värden som våra demokratiska grundprinciper vilar på.

SAMMANFATTNING/SLUTORD

Förutsättningar

Projekt Kvinnofrid var ursprungligen ett treårigt projekt med målsättning att verka förebyggande mot mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län. Från den tidpunkt projektansökan lämnades in för behandling till beslut togs om att bevilja ekonomiska medel för projektstart hade tidsperioden för genomförande minskat till 2½ år. Någon projektrevidering av innehållet som överensstämde med förändring av tidsperiod hade inte genomförts. Beviljade ekonomiska medel till projekt Kvinnofrid var tillräckligt för att anställa en projektledare och täcka dennes lokalkostnader. Ekonomiska medel för att genomföra aktivitetsmål i ursprunglig projektbeskrivning fanns inte utan skulle sökas externt av blivande projektledare. Ovan nämnda omständigheter var förutsättningarna för projektledaren och projektsamordnaren vid projektstart.

Under första halvåret av projektet, hösten 2001, reviderades inte innehållet i projektbeskrivningen efter överenskommelse i projektledning. Det första steget var att ansöka om ekonomiska medel och avvakta projektrevidering fram till den punkt när den storleken på de externa finansieringen stod klar. Projektledaren ägnade en stor del av sin arbetstid det första halvåret med att skriva projektansökningar och söka möjliga vägar för att uppnå extern finansiering. Projekt Kvinnofrid lyckades erhålla ekonomiska medel för att göra en bedömning av i vilken form projektplanen skulle revideras. Aktivitetsmålen krävde finansiella medel i olika hög grad för att vara möjliga att genomföra och var därför direkt kopplade till utformning och realisering av projektets tidplan.

Projektrevidering

Efter en grundlig bedömning och övervägning av projektets budgetmedel i förhållande till projektplanens aktivitetsmål och tidsplan togs följande beslut. Processutbildningen som var det mest ekonomiskt krävande aktivitetsmålet ströks ur projektplanen. Finansiering söktes även enbart för genomförande av processutbildning både på en nationell och regional nivå. Processutbildningen syftade till att erbjuda personal från socialtjänst, hälso och sjukvård samt polis en fördjupad samverkansutbildning under en processartad form där utgångspunkten och fokus i utbildningen skulle ligga på personalens egna erfarenheter och konkreta fallbeskrivningar. Processutbildningen skrevs in i projektplanen med utgångspunkt i Kvinnofridspropositionen 1997/98, där det betonades att kunskap och utbildning i ämnesområdet mäns våld mot kvinnor till stor del saknas för ovanstående yrkesgrupper. En av bristerna som också synliggjordes var okunskapen om ovanstående yrkesgruppers respektive ansvarsområden. En orsak var att det saknades former för bedriva strukturerat konkret samverkansarbete mellan nämnda yrkesgrupper.

I Kvinnofridspropositionen ansågs det därför vara nödvändigt att erbjuda dessa yrkesgrupper en fördjupad kunskap fram till dess att ämnesområdet mäns våld mot kvinnor är integrerat inom grundutbildningarna. Processutbildningen var den största enskilda satsningen i Kvinnofrids projektplan och hade varit intressant att få möjlighet att genomföra, men en av de stora hindren för arbete med mäns våld mot kvinnor är att ämnesområdet inte är en del av den strukturella arbetsorganisationen inom stat, kommun och landsting. Det betyder att arbetet med mäns våld mot kvinnor nästan uteslutande är beroende av eldsjälarna som startar tillfälliga projekt. Ett arbete som kräver finansiella medel vilka är mycket svåra att få beviljade på

grund av att mäns våld mot kvinnor, trots att det i regeringsskrivelser, propositioner och andra politiska dokument benämns som ett prioriterat område, i praktiken är mycket lågt prioriterat.

Ett annat beslut som togs i projektrevideringen var att stryka målsättningen av starta en egen webbplats för projektet. Det var också ett aktivitetsmål som krävt relativt stora ekonomiska medel, som inte beviljades. Beslutet att stryka satsningen på egen webbplats var enklare än att stryka processutbildningen eftersom den information som projekt Kvinnofrid ville lägga ut fungerade väl på Länsstyrelsens egen hemsida.

Slutligen togs ett beslut att stryka aktivitetsmålet att utveckla och producera en faktaskrift om mäns våld mot kvinnor. Syftet med faktaskriften var att anlita ett antal forskare med teoretisk spetskompetens inom ämnesområdet mäns våld mot kvinnor tillsammans med praktiker som kunde belysa deras vardagsnära arbetssituation med våldsutsatta kvinnor, barn och män som förövare. Faktaskriften skulle sedan tryckas och distribueras gratis bland all yrkesverksam personal vid berörda organisationer samt studerande vid utbildningsprogram med anknytning till liknande yrken. Ett aktivitetsmål för att medvetandehöja och synliggöra mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län. Även denna satsning beslutades att överges på grund av för stram budget. Att revidera projekt är en del av att arbeta utanför ordinarie struktur, där osäkerhet över finansiering i nära samband med planerad tidsplan är norm.

Genomförda aktivitetsmål

Opinionsbildning

Efter projektrevidering återstod att genomföra de aktivitetsmål som återstod av ursprunglig projektplan. Projektet var uppdelat i tre fokusområden: opinionsbildning, utbildning och utveckla samverkan samt det mindre delområdet; utveckla förändringsunderlag. Projekt Kvinnofrids projektbeskrivning skrevs med utgångspunkt i Kvinnofridspropositionen 1997/98, där det uttrycktes att arbetet med mäns våld mot kvinnor måste för att bli effektivt bedrivas med olika metoder på olika samhällarenor/nivåer samtidigt. Därför formades projektplanen efter olika fokusområden som med olika metoder och inom olika samhällsarenor skulle bidra till att synliggöra och motverka mäns våld mot kvinnor i Västerbottens län.

De opinionsbildande insatserna hade som målsättning att synliggöra att mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som samhället som helhet, från strukturell organisationsnivå ner till en individuell personlig nivå, tillsammans måste motverka. Av de opinionsbildande insatserna är tre insatser värda att lyftas fram lite extra. Konferensserien som anordnades i länet var ett aktivitetsmål med ett mycket positivt resultat. Konferensernas innehåll lockade en nästan fullsatt lokal vid de tre första konferenserna, vid de två första blev deltagarlistan fulltecknad och många som ville anmäla sig fick tyvärr besked att det var fullt. Föreläsarna som engagerades höll en mycket hög kvalitet på både kunskapsinnehåll och framförande, vilket märktes på den positiva feedback som kom både från föreläsarna själva och deltagarna. Den röda tråd som planerades under konferensserien med olika fokus på ämnesområdet mäns våld mot kvinnor, olika målgrupper i de tre första och den avslutande sista konferensen fungerade. Avslutande konferensen blickade mot framtiden och vilka möjligheter det fanns att i strukturerad myndighets och organisationsamverkan praktisera ett systematiskt arbete utifrån de tydliga regeringsdokument som finns att tillgå.

Informationsbroschyren om var tjejer och kvinnor kan vända sig om de känner någon som har eller själva blivit utsatta för någon form av hot, våld eller övergrepp är också en viktig opinionsbildande insats. Genom att den distribuerades i 100 000 exemplar till berörda myndigheter och organisationer i länet borde den stora spridningen leda till ett kraftfullt synliggörande av mäns våld mot kvinnor som ett samhällsproblem det inte går att blunda för. Förhoppningsvis kommer det också att leda till att det blir fler tjejer och kvinnor som uppmärksammar att det finns hjälp att söka och väljer att ta steget. Den feedback vi fick från de myndigheter och organisationer vi skickade broschyren till har varit enbart positiv, där det ofta har betonats att information om var hjälp och stöd finns för våldsutsatta kvinnor har saknats.

I samarbete mellan Sensus studieförbund och projekt Kvinnofrid och Genusforum från Länsstyrelsen i Västerbottens län togs ett unikt studiematerial fram. Tidigare kunskap och erfarenhet inom ämnesområdet jämställdhet visade att det saknades ett studiematerial med ett helhetsperspektiv och som var tillgängligt för en majoritet. Helhetsperspektivet innebär att synliggöra att en strävan för ett jämställt samhälle handlar om att se all den diskriminering och alla de samhällsstrukturer som gör de könsspecifika orättvisorna möjliga. Framst tydliggörs det av att ämnesområdet mäns våld mot kvinnor nästan alltid osynliggörs även inom strukturellt arbete för ökad jämställdhet, ett isärhållande som försvagar de krafter som driver på arbetet för kvinnors rättigheter. Därför ger studieguiden en möjlighet att genom olika fokusområden söka kunskap om könsdiskriminering och ojämsställda samhällsstrukturer samtidigt som varje del är en del av helheten och inte går att särskilja som ett eget problem. Värdet av denna opinionsbildande insats är stort genom att guiden är gratis och möjlig för vem som helst att ladda ner gratis på Sensus hemsida. Framför allt har många skolor hört av sig, visat stort intresse för Utväg och talat om att detta material saknats i deras verksamhet.

Informationsverksamheten om projekt Kvinnofrids existens och innehåll, arbetet med handlingsplaner på vårdcentraler, deltagandet i Umeå kommuns brevkampanj, samverkansgruppens informationsbroschyr, medfinansieringen av teaterföreställningen Elektras systrar, debattartiklarna som blev publicerade, samarbetet med Arbetslivscentrum på Umeå universitet och uppmärksamheten i massmedia har samtliga varit opinionsbildande insatser inom projektets ram som tillsammans med projektets existens och hela verksamhet, som i sig själv också varit en opinionsbildande faktor, bidragit till att i varierande grad synliggöra att mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som kräver åtgärder.

Utbildning

Under fokusområdet utbildning är killgruppsprojektet det aktivitetsmål som fått mest uppmärksamhet både lokalt och utanför den regionala länsgränsen. Projektet utvärderades externt av Malin Rönnblom, fil. dr. i statsvetenskap på Umeå universitet. Utvärderingen visade att projektet var väl planerat med en tydlig vision och klart avgränsade konkreta mål, som samtliga genomfördes helt enligt projektplan. Slutmålet att skriva ett ledarmaterial för blivande killgruppsledare ur ett könmaktsperspektiv var unikt. Efter en inventering i början på projektet visade det sig att killgruppsledarmaterial med utgångspunkt i ett könmaktsperspektiv saknades. Detta har varit en glädje att killgruppsprojektet har erhållit så positiv uppmärksamhet eftersom dess kärna handlar om förändring av män, insikten om att allt arbete för kvinnors mänskliga rättigheter och ökad jämställdhet har sin begränsning så länge killar och män inte ifrågasätter den makt, den status och de privilegier som de har på tjejers och kvinnors bekostnad. Kanske är uppmärksamheten omkring NORMal, eller? ett tecken på att det vore möjligt idag att driva på en systematiskt och strukturerat förändringsarbete med killar och män. Projekt NORMal, eller? är också en av Kvinnofrids

aktiviteter som fortsätter att existera efter projektavslut, med en egen hemsida där boken säljs och utbildningar samt föreläsningar erbjuds samtidigt som projektidén fortsätts att drivas inom ordinarie verksamhet både inom Röda Korsets Ungdomsförbund och Sensus studieförbund.

Utbildningsinsatsningen inom projektet blev mindre när processutbildningen inte gick att genomföra. De utbildningstillfällen och föreläsningar som projektledaren har genomfört har förhoppningsvis bidragit till att fördjupa kunskapen om mäns våld mot kvinnor inom de organisationer och bland den personal som deltagit. Det var synd att endast tre kommuner antog erbjudandet om gemensam samverkansutbildning för personal inom socialtjänst, hälso och sjukvård samt polis. En utbildning med syftet att bidra till att fördjupa kunskapen om ämnesområdet mäns våld mot kvinnor, hur respektive yrkesgrupp arbetar med frågor och öka kunskapen om respektive ansvarsområden för att stärka myndighets och organisationssamverkan.

Projekt Skolfrid är en ansökan som ligger och väntar på finansieringsbeslut. Projektet kan om finansiering beviljas bli en spännande fortsättning och utveckling av Kvinnofrid. Ett långsiktigt projekt som likt killgruppsprojektet kommer att använda ett processarbete i en skola som underlag för att skriva ett metodmaterial som blir överförbart på andra skolor. Processen att tillsammans med all personal, elever och föräldrar tillsammans utifrån deras vardagsverklighet och uttryckta behov arbeta könsmaktsmedvetet i syfte att uppnå kunskap om vilka metoder och angreppssätt som kan vara konstruktiva för att förändra skolverksamhetens struktur, kan bli en spännande utmaning och leda till produktion av ännu ett unikt metodmaterial.

Samverkan

Arbetet med samverkan mellan myndigheter och organisationer pågick redan när projekt Kvinnofrid startades. Samverkansgrupp Kvinnofrid hade startats drygt 1 ½ år tidigare. Aktivitetsmålet var att verka för en utveckling av myndighets och organisationssamverkan angående mäns våld mot kvinnor. Det första steget var att projektledaren vid projektstart började ansvara för samverkansgruppens sekretariat, d.v.s. utformade dagordning (tillsammans med ordförande och projektsamordnare) samt ansvarade för att skriva och skicka ut kallelser och minnesanteckningar. Det andra steget var att se över vilka aktivitetsmål i projekt Kvinnofrid som samverkansgruppen var intresserad av att stå bakom och genomföra.

Den översynen resulterade i nästa steg i en utformning av en handlingsplan som strukturerade upp samverkansgruppens verksamhet och sammanförde den med de aktivitetsmål som överensstämde med projektets. Steg fyra blev att arbeta för att förverkliga handlingsplanen, där projektledaren även tog ansvar för att arbeta fram underlag för och genomföra utvalda aktiviteter. Arbetet med handlingsplanen pågick fram till hösten 2002 när diskussioner började föras om samverkansgruppens fokus och framtida utveckling. Steg fem i denna process blev att Länsstyrelsen tog på sig att utarbeta ett förslag på utveckling av samverkansarbetet som gruppen sedan fick ge synpunkter på innan beslut togs.

Det ledde fram till att samverkansarbetet delades upp efter de två huvudspår som kommit till uttryck genom samverkansgruppens representanter. Det ena spåret handlade om det konkreta samverkansarbetet mellan de yrkesgrupper och frivilliga som direkt möter våldsutsatta kvinnor, barn samt förövare. Enligt förslaget som gruppen enades om skall det konkreta samverkansarbetet ske på ett lokalt plan mellan personal från socialtjänst, hälso och sjukvård, polis samt frivilliga från kvinno och brottsofferjourer. En kommunal och berörd myndighets

och organisationsangelägenhet där Länsstyrelsens roll föreslogs bli dels ett stöd genom tillsynsansvaret över socialtjänsterna, utbildningsresurs genom projekt Kvinnofrid samt samverkan med jämställdhetsdirektören.

Det andra spåret handlade om det mer visionära arbetet med riktning mot ett övergripande strukturellt plan. Där föreslogs att en expertgrupp skulle bildas som mer fokuserat skulle se över möjligheterna att starta upp ett behandlings och kompetenscenter specifikt inriktat på mäns våld mot kvinnor. Efter att förslaget antagits bildades expertgruppen våren 2003 med utgångspunkt i nomineringar från samtliga myndigheter och organisationer som representerades i samverkansgruppen. Under hösten 2003 och våren 2004 arbetade expertgruppen med att diskutera och reflektera över de aspekter som är förutsättningar för att starta upp ett behandlings och kompetenscenter utifrån respektive organisations verksamhet. Under våren 2004 resulterade expertgruppens arbete i en projektansökan om att anställa en projektledare under 7 månader som genomför en djupare analys av förutsättningarna att starta upp ett behandlings och kompetenscenter specifikt inriktad på att arbeta med mäns våld mot kvinnor. I analysens innehåll läggs fokus på behovsanalys, innehållsanalys, resursinventering och en finansiell analys. Projektansökan är vid rapportskrivande under behandling.

Arbetet med att utveckla myndighets och organisationssamverkan är en komplex uppgift. Det har bl.a. visat sig svårt att nå konsensus angående hur samverkansarbetet skall bedrivas, vilken legitimitet representanterna samt vilken status samverkansarbetet gällande mäns våld mot kvinnor erhållit från sina organisationer. Samverkansarbete är en process som särskilt kräver långsiktighet, tålamod, systematik och strategiskt tänkande. Målsättningen i projekt Kvinnofrid att försöka bidra till en utveckling av samverkansarbetet har resulterat i förändringar som strukturerat och renodlat verksamheten i olika steg. Slutsatsen att det är viktigt att skilja på det konkreta och det mer övergripande, visionära samverkansarbetet upplevs som centralt.

I syfte att effektivt motverka mäns våld mot kvinnor behövs förändringsarbete bedrivas både på en strukturell och vardagsnära nivå. Bildandet av expertgruppen är ett steg mot att mer strategiskt försöka verka på ett samhällstrukturellt plan och driva på systematisk organisationsförändring. Samtidigt hänvisas det konkreta samverkansarbetet till en lokal nivå, som måste genomföras av personal inom berörda verksamheter som direkt möter våldsutsatta kvinnor och barn samt förövare är. Ett ansvar som främst vilar på beslutsfattare i kommun, landsting och polismyndighet, men även inom andra berörda organisationer. Projekt Kvinnofrid har bidragit till en positiv utveckling av samverkansarbetet, som förhoppningsvis drivs vidare av de ansvariga inom berörda myndigheter och organisationer både på ett strukturellt och ett mer vardagsnära plan. Expertgruppens verksamhet är ännu en del av projektets aktivitetsmål som fortsätter efter avslut och om projektansökan blir beviljad kan det leda till en intressant analys av förutsättningarna för att starta upp ett behandlings och kompetenscenter i Västerbottens län gällande mäns våld mot kvinnor och i bästa fall till ett framtida förverkligande av idén.

Förändringsförslag

Syftet med att ta fram förändringsunderlag inom projektet var att nå en djupare kunskap om mäns våld mot kvinnor inom två utvalda fokusområden. Det ena området handlade om att undersöka vilka ekonomiska och personella resurser som berörda myndigheter och organisationer satsade på arbetet med mäns våld mot kvinnor. Studien som genomfördes inom ramen för projekt Kvinnofrid gav en inblick i hur lågt prioriterat ämnesområdet och arbetet med mäns våld mot kvinnor är genom att visa på faktorer som; att myndigheter och

organisationer (förutom ASTA-teamet och Kvinnojourer) inte kan redovisa hur mycket ekonomiska resurser som används till arbetet med mäns våld mot kvinnor, vilket bl.a. kan förklaras med att ingen statistik förs över antal våldsutsatta kvinnor och barn eller förövare som de har kontakt med och att mäns våld mot kvinnor inte pekats ut som en arbetsuppgift annat än när det inom någon organisation anses vara integrerat i den ordinarie verksamheten. Tyvärr blev inte enkätstudiens resultat djupanalyserat eftersom den student som samarbetade med projektledaren inte fullföljde gemensam överenskommelse, vilket projektledaren av tidsmässiga skäl inte kunde kompensera. Rapporten sändes tillsammans med projektrapport och övrig dokumentation till finansiärer.

Det andra området handlade om att granska utbildningsplaner för sjuksköterska, läkare, jurist, psykolog och socionomprogrammen gällande kunskapsöverföring av mäns våld mot kvinnor. En undersökning som visade att mäns våld mot kvinnor som kunskaps och ämnesområde inte skrivits in i examensordningen för berörda utbildningar som det angavs i faktablad från regeringen. Däremot hade det i examensordningen i juristlinjen skrivits in ett våldsperspektiv utan maktperspektiv och den formulering som betonades i Kvinnovåldskommissionens huvudbetänkande 1995. Ett resultat som det visade sig var ett resultat av förhandlingar på regeringsnivå mellan olika intressen, oklart vilka de intressena var. Studien visade att det är möjligt att skriva om examensordningen för berörda utbildningsprogram, även om formuleringen maktperspektivet mäns våld mot kvinnor osynliggjorts.

I övrigt visade undersökningen att juristprogrammet på Umeå universitet hade obligatorisk och explicit integrerad utbildning i kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor som motsvarade ca. 5 poäng. Ämnesområdet mäns våld mot kvinnor prioriterades på juristutbildningen. Vad gäller övriga utbildningar saknar de fortfarande i väsentligt avseende genomgripande utbildning om mäns våld mot kvinnor och det trots att kunskapsområdet torde kunna integreras i flertalet moment i samtliga utbildningar. Studien visade att Kvinnovåldskommissionens kritik fortfarande måste anses vara lika aktuell. En förändring av grundutbildningarna skulle på ett kraftfullt sätt markera allvaret i den strukturella könsmaktsordningens yttersta konsekvens, mäns våld mot kvinnor och barn. Tolkningen av resultatet är att motståndet mot att synliggöra mäns våld mot kvinnor som kompetensområde och en följd av den maktobalans som finns mellan kvinnor och män mer omfattande än de krafter som arbetar för kvinnors mänskliga och demokratiska rättigheter.

Projektledarens avslutande reflexion

När jag började min tjänst som projektledare för Kvinnofrid i augusti 2001, var min teoretiska kunskapsförståelse av ämnesområdet mäns våld mot kvinnor relativt god men erfarenheten av att praktiskt arbeta med frågorna liten. Teoretiskt hade jag nått insikt om att mäns våld mot kvinnor var en konsekvens av mäns makt över kvinnor, en fråga som inte kunde reduceras till individnivå utan som bottnar i en samhällsstruktur och dess värderingar och normer om kön. Vad jag inte kunde förutse var det starka motstånd som överallt finns mot att synliggöra mäns våld mot kvinnor som ett samhälls och folkhälsoproblem med grund i den maktobalans mellan kvinnor och män som genomsyrar samhällsstrukturen. Motståndet visar sig både på strukturell och mer vardagsnära nivå, allt ifrån arga upprörda män eller kvinnor på föreläsningar eller utbildningstillfällen till ett tydligt ointresse och ovilja att på ledningsnivå oavsett verksamhet eller individnivå erkänna mäns våld mot kvinnor som ett samhällsproblem vilket kräver en grundläggande förändring.

Utgångspunkt för att välja aktiva handlingar med syfte att motverka mäns våld mot kvinnor i någon form är att problemet först blivit erkänt. Ett erkännande och en förståelse som måste ske inom varje individ oavsett samhällsposition eftersom arbete för ett jämställt samhälle omfattar både den privata och offentliga sfären. Ojämställdhet återskapas och befästs eller bryts ner och utmanas av individers egna normer och värderingar som styr de vardagshandlingar vilka ständigt skapar ett kulturellt levnadsmönster och en samhällsstruktur. I Sverige är mäns våld mot kvinnor genom en progressiv lagstiftning och delvis radikala reformer på högsta myndighetsnivå erkänt i teorin. Vad som fortfarande saknas är att tillämpa den lagstiftning vi har och genomföra de målsättningar som regering och riksdag tagit beslut om. Genom arbetet med projekt Kvinnofrid har det blivit tydligt att mäns våld mot kvinnor generellt har en mycket låg prioritet i berörd praktisk verksamhet oavsett vilken myndighet eller organisation det handlar om. Arbetet bedrivs fortfarande nästan helt uteslutande av eldsjälar. Vilja, handlingskraft och medel saknas fortfarande för att systematiskt arbeta med mäns våld mot kvinnor och införliva detta kunskapsområde i en ordinarie verksamhetsstruktur.

Med den erfarenhet som arbetet inom projektet har givit mig förstår jag att mäns våld mot kvinnor inte kan motverkas effektivt utanför ordinarie verksamhetsstrukturer, eftersom de normer och värderingar som där dominerar själva förhindrar ett synliggörande av kunskapsområdet. Mäns våld mot kvinnor handlar om att bryta mot mänskliga rättigheter och är ett samhällsproblem som står i direkt motsats till demokratiska grundvärden. En acceptans och ovilja till konkret handling som omfattar en förändring av både samhällsstruktur och individuella tankesätt och handlingar är för mig ett konkret resultat av att manssamhällets normer och värderingar generellt fortfarande är starkare än de krafter som vill jämställdhet och demokrati. Enligt mig krävs det tydligare statliga riktlinjer, både vad gäller lagstiftning och konkret praktisk verksamhet, när det gäller arbetet för att bryta ner och stoppa det könsrelaterade våldet. Ekonomiska medel måste avsättas i relation till samhällsproblemets omfattning för att införliva en kunskapsförståelse och systematiska arbetsrutiner i berörda verksamhetsstrukturer. och införlivande i har jag upplevt ligger inom varje individ. Mäns våld mot kvinnor måste bli ett samhällsproblem som berörda parter inte kan tillåtas att prioriteras bort eller osynliggöra. De demokratiska grundvärderingarna svenskt samhällssystem säger sig vila på är inte trovärdigt så länge flickor och kvinnor i praktiken värderas lägre som människor än pojkar och män. En genomgripande förändring av politik, ekonomi och socialt liv krävs om ojämställdhet som norm skall kunna vändas till jämställdhet.

Glädjen i arbetet med projekt Kvinnofrid har bland annat varit att möta och få samarbeta med de människor som i vissa fall som brinnande eldsjälar kämpat för jämställdhet under många år eller som i andra fall visat ett öppet intresse och engagemang att börja lära sig mer om konsekvenserna av en ojämsälld samhällsstruktur utifrån en drivkraft att bidra till ökad social rättvisa. Att lära mig mer om och förstå vilken ojämn kamp och enormt motstånd synliggörandet av ojämsälldhet generellt och mäns våld mot kvinnor specifikt har inneburit för de människor som kämpat under flera årtionden. Att få ta del av det brinnande engagemang, djupa kunskapsförståelse, kreativitet och många gånger obändliga viljan att uppnå könsbaserad rättvisa har många gånger inspirerat mig och givit kraft till att själv fortsätta bidra. Dessutom har det funnits en glädje i hoppet att de aktiviteter som vi genomförde i projektet på olika sätt kunde få betydelse för enskilda individer och förhoppningsvis förändra livsöden i en positiv riktning.

Förebyggande aktiviteter är långsiktiga och därför är direkta resultat svårare att läsa av, energin skapades ofta hos mig genom hoppet att det t.ex. i föreläsningssalen satt en eller flera människor som blev berörda och själva började ifrågasätta konsekvenserna av en ojämsälld samhällsstruktur. Symboliken av att kanske skapa ringar på vattnet blev en nödvändig följeslagare för mig under projektets gång. Arbetet i projekt Kvinnofrid har för mig varit utmanande, kreativt och utvecklande både på ett yrkesmässigt och personligt plan. Det var mitt första arbete som projektledare och det innebar ett stort ansvar och många bollar att försöka hålla i luften. Under vägen har jag självklart gjort misstag, många av dem, med facit i hand, kanske helt nödvändiga. De misstag jag har gjort har med stöd från överordnade och andra viktiga personer givit mig möjligheter att lära mig och utvecklas. Mina kreativa sidor har utmanats eftersom det ibland krävs okonventionella lösningar på till synes olösbara problem för att kunna komma vidare. Ändå har den största utmaningen varit personlig. Att arbeta med mäns våld mot kvinnor innebär en stor känslomässig påfrestan. Det innebär att varje dag möta en sida av samhället som är oerhört mörk och som en majoritet inte vill se och ta till sig, vilket kan skapa en känsla av ensamhet och utanförskap. Känslor av att arbeta med frågor som i teorin sägs vara de absolut viktigaste, mänskliga rättigheter-demokrati och jämställdhet, men som i realiteten värderas mycket lågt kan ibland vara svåra att hantera. Ibland väcks känslor av vanmakt och hjälplöshet över att de mest ondskefulla övergrepp kan passera obemärkt framför allas ögon.

Kunskapen om könsbaserade orättvisor har också inneburit ett kontinuerligt personligt ifrågasättande av mig själv som man i manssamhället. Ifrågasättande av de privilegier, den status och den makt som jag tillerkänns endast i egenskap av mitt kön eller av hur jag relaterar privat och yrkesmässigt till kvinnor och män i min omgivning. Min utgångspunkt är att det på en nivå inte går att skilja på yrke och privatliv när det handlar om sociala rättvisefrågor. Mänskliga rättigheter, demokrati och jämställdhet handlar om värderingar och normer som styr både tankesätt och handlingsmönster. De värderingar och normer som präglar människor styr allt mänskligt relaterande och är inte en del av en yrkesroll eller avskärmad till en privat angelägenhet. Därför blev en konsekvens av mitt projektledarskap att jag kontinuerligt började arbeta på att försöka tänka och handla efter de normer och värderingar som ligger till grund för en övertygelse om att jämställdhet är en nödvändighet för rättvisa levnadsförhållande och en demokratisk samhällsstruktur. Det arbetet blir aldrig klart eftersom det inte finns några perfekta människor, men det håller mig däremot levande och förhoppningsvis vaken för omgivningens reaktioner och mina egna önskemål att medvetet försöka praktisera en jämställd livsstil.

Avslutningsvis vill jag tacka de personer som gjorde min anställning som projektledare möjlig att genomföra och projekt Kvinnofrid till en verksamhet att vara stolt över:

Margareta Berggren dig vill jag tacka för ditt positiva stöd, en konsekvent och entusiasmerande projektledning samt för en aldrig sinande kreativitet och förmåga att se möjligheter där andra ser hinder.

Göran Theolin dig vill jag tacka för ditt övergripande ledningsstöd för projekt Kvinnofrid från början till slut.

Referensgruppen bestående av Nea Mellberg, Agneta Lundström och Magnus Sjögren- er vill jag tacka för ovärderliga reflexioner, en kontinuerlig kunskapsfördjupning och kreativa arbetsmetoder.

Projektgruppen för NORMal, eller? Magnus Sjögren, Christian Fridh och Katarina Weinehall- er vill jag tacka för ett utvecklande och kreativt arbetsområde samt ett bottenlöst engagemang.

Gustaf Forsberg dig vill jag tacka för utmärkt budgetstruktur och lösningsfokuserad inställning till de projektets ekonomiska problem.

Margareta Sandström dig vill jag tacka för ditt alltid så positiva bemötande och ansvar för mina resebokningar.

Stellan Freij dig vill jag tacka för ditt alltid så positiva bemötande och ansvar över allt tryckt material inom projektet.

Kerstin Berggren dig vill jag tacka för ditt alltid så positiva bemötande och ansvar för layout för tryckmaterial inom projektet.

I övrigt vill jag tacka alla de personer som jag under någon form samarbetat med under projektet Kvinnofrid och de finansörer som gjorde projektiden möjlig att genomföra.

TACK

Peter Söderström
Projektledare Kvinnofrid
2001 08 06-2004 07 31